Ազգ
AZG
armenian newspaper

Ապրիլ 24, 1991
չորեքշաբթի

եռօրեայ թերթ
Ա տարի, թիւ 20
գինը՝ 30 կոպ.

հասցէն՝
Երեւան 375010,
Ալավերդեան 47
հեռ. 58-1841
ֆաքս (8-852) 56-2941

Կոչ մեր ժողովրդին

76 տարի առաջ, 1915-ին, երիտթուրքերի կառավարությունը Օսմանյան Թուրքիայում եւ Արեւմտյան Հայաստանում մեր ժողովրդի դեմ ծրագրեց ու գործադրեց 20-րդ դարի առաջին ցեղասպանությունը: Ավելի քան 1,5 միլիոն հայեր զոհ գնացին այդ հայաջինջ ծրագրին եւ նույնքան էլ դարձան գաղթական՝ սփռված աշխարհով մեկ:

76 տարի է անցել, սակայն դեռեւս անհատույց է մնում հայ ժողովրդի՝ ենթեւարար մարդկության դեմ գործված այդ ոճիրը, հայաթափ են մնում Արեւմտահայաստանն ու Կիլիկիան, կողոպտված՝ հայապատկան կալվածներն ու գույքը, հուշարձաններն ու կոթողները:

Ոգեկոչելու համար մեր անմեղ նահատակների սուրբ հիշատակը, հայկական անժամանցելի Դատն ու պահանջատիրությունը, Հայաստանում գործող հասարակական-քաղաքական կազմակերպություններից՝ Հայաստանի կոմունիստական կուսակցությունը, Հայ հեղափոխական դաշնակցությունը, Հայոց համազգային շարժումը, Հանրապետական կուսակցությունը, Ռամկավար ազատական կուսակցությունը եւ այլ կազմակերպություններ հրավիրում են մեր ժողովրդին ապրիլի 24-ին ժամը 11-ին Ազատության հրապարակում կայանալիք հանրահավաքին, այնուհետեւ այնտեղից բարձրանալու համար Ծիծեռնակաբերդ՝ Մեծ եղեռնի հուշարձան, իբրեւ մեկ եւ միասնական ժողովրդի զավակներ, իբրեւ մեկ եւ միասնական հայրենիքի ներկայացուցիչներ, իբրեւ անկախ պետականություն կերտող քաղաքացիները Հայաստանի Հանրապետության:

ՊԷՏՔ Է «ԲԱՑԵԼ» ՄԵՐ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կարծ հայեացք ունենք հայերս՝ ինչ վերաբերում է մեր ազգային հարցերին: Ազգայինը մենք սովորաբար ըմբռնում ենք իբրեւ ներազգային: Պարփակւում ենք նրա մէջ, մեր ցաւի ու ցասման՝ մէջ, եւ արտայայտում միայն մեր չհասկացուածութիւնը, մեր լքուածութիւնը, մեր մենակութիւնը:

Այսպէս է եղել անցնող տասնամեակներին, երբ մեր վտարանդի կուսակցութիւնները գրեթէ առանձին են իրենց ազգային սնբրին տարել Հայկական Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման եւ Հայ Դատի նետապնդման ծանր գործը: Տարբեր չի եղել նաեւ այստեղ, Հայաստանում, երբ մեր գիտական միտքն ի վերջոյ ստացել էր որոշ հնարաւորութիւն ուսումնասիրելու Թուրքիայի կողմից ծրագրուած եւ գործադրուած Հայասպանութիւնը: Մեր կողմից չի եղել որեւէ լուրջ փորձ խորամուխ լինելու նաեւ ուրիշների ցաւի մէջ, ուրիշ ժողովուրդների կրած ցեղասպանութիւնների եւ նոյնիսկ՝ ընդհանրապէս ցեղասպանութեան՝ իբրեւ երեւոյթի ուսումնասիրման մէջ:

Փա՛ստ: Փաստ Աստուծոյ, այսօր կան արաբ, հրեայ, ֆրանսիացի, գերմանացի եւ ամերիկացի մասնագէտներ, որոնք խորամուխ են լինում Հայկական ցեղասպանութեան ուսումնասիրման գործում: Փոխարէնը չունենք ոչ մէկ հայ մասնագէտ, որն ուսումնասիրած լինէր ցեղասպանութեան ենթարկուած այլ ժողովուրդների պատմութիւնը, հրեաների, չայների, արաբների, բուլղարացիների, քրդերի, կիպրացիների, ռիւֆրացիների եւ միւսների կրած ցեղասպանութիւնները: Այնինչ՝ վերոյիշեալ ժողովուրդներից չորսին էլ նոյն թուրքական իշխանութիւններն են փորձել եւ փորձում են ցեղասպանել, ինչպէս մեր պարագայում:

Աւելին, այսօր մենք չունենք ոչ մի մասնագէտ, որին կարենայինք ուղարկել Թուրքիա՝ ուսումնասիրելու 1990 թ.-ին Օզալի կողմից շնորհից յայտարարուած՝ թէկուզ մաքրազտուած օսմանեան նարտրոց արխիւները:

Այսպէս էր երէկ: Սակայն չի կարող այսպէս շարունակուել այսօր, երբ մեր ժողովուրդը ռենել է ազգային պետականութիւն ստեղծելու եւ պետական ազգ դառնալու ուղին, եւ իբրեւ այդպիսին՝ բացւելու միւս ժողովուրդների առաջ, հասկանալու նրանց եւ հասկացուելու նրանց կողմից: Վերջապէս՝ «բացելու» նաեւ մեր ցեղասպանութիւնը, առանց որին չի կարող կայանալ այդ անհատ փաստի համընդհանուր ճանաչումը: □

ԴԵՄ ՅԱՆԴԻՄԱՆ

լուսանկարը՝ ՍԱՄՎԵԼ ԹՈՉՅԱՆԻ

Հունաստանի խորհրդարանը ճանաչում եւ ՄԱԿ-ից պահանջում է ճանաչել հայկական ցեղասպանությունը

Մեր թղթ. Աթենքից հաղորդում են.

Ապրիլի 16-ին Հայկական ժողովրդական շարժման նախաձեռնությամբ Աթենքում կազմակերպված մամլո ասուլիսի ընթացքում ներկայացվեց այն բանաձեւը, որն ընդունել էին Հունաստանի խորհրդարանի 300 անդամներից 163-ը, եւ որով ՄԱԿ-ից պահանջվում էր ճանաչել հայկական ցեղասպանության իրողությունը եւ պարտադրել Թուրքիային հատուցում կատարելու հայ ժողովրդին:

Հունաստանի խորհրդարանական երեք կուսակցություններ՝ (իշխանության գլուխ գտնվող «Նեա դեմոկրատիկա», ընդդիմադիր կուսակցություններից՝ ՊԱՍՈԿԸ եւ «Ձախակողմյան ուժերի համախմբում») ներկայացնող 10 պատգամավորների մամուլի ներկայացուցիչների առաջ ողջույնի խոսքով հանդես եկավ Հայ եկեղեցու Հունաստանի թեմի առաջնորդ Ոսկան եպիսկոպոս Գալֆայանը, որից հետո արտահայտվեցին նույն խորհրդարանականները, շեշտելով թուրքական բռնատիրության տակ հայ ժողովրդի կրած տառապանքների, ցեղասպանության փաստի եւ Հայ դատի անժամանցելիության մասին: Նրանք հայտնեցին, թե ապրիլի 24-ին իրենք, Ոսկան Սրբազանի, գաղութի ներկայացուցիչների եւ Հայկական ժողովրդական շարժման պատասխանատուների ուղեկցությամբ այդ բանաձեւը պաշտոնապես ներկայացնելու են ՄԱԿ-ի Աթենքում գտնվող գրասենյակին:

Նույն ասուլիսում հայտարարվեց, թե վերոհիշյալ 163 պատգամավորները ստեղծել են միջխորհրդարանական մի մարմին, որն առանձին բանաձեւ պիտի հղի հունական խորհրդարանին՝ պաշտոնապես ճանաչելու Հայկական ցեղասպանությունը եւ ընդունելու այդ ճանաչման օրենսդրական բոլոր պարտավորությունները: Նշվեց, որ այժմվանից արդեն կարելի է այդ բանաձեւն ընդունված համարել, նկատելով որ պատգամավորները ներկայացնում են գլխավոր այն երեք կուսակցությունները, որոնք խորհրդարանում գրավում են 300 աթոռներից 298-ը:

Մեր կողմից ավելացնենք, որ եթե Հունաստանի խորհրդարանն այսօր, չորեքշաբթի, ընդունի այդ որոշումը, հայկական ցեղասպանությունը պաշտոնապես ճանաչող օտար խորհրդարանների թիվը կդառնա չորս՝ Ուրուգվայից, Արգենտինայից եւ Կիպրոսից հետո, եւ առաջինը՝ Եվրոպական համագործակցության երկրներում, նկատի ունենալով, որ Հունաստանն անդամ է այդ 12 երկրների համախմբմանը: □

Ապրիլ 24-ը Նյու Յորքի Թայմզ հրապարակում

Նյու Ջերսիի հայոց առաջնորդարանի, հայկական այլ հաստատությունների, եկեղեցական, ազգային-կուսակցական տարբեր մարմինների նախաձեռնությամբ, այս տարի Ապրիլի 24-ը Նյու Յորքում նշվեց ավանդականից տարբեր՝ հույսի ու վերականգնման ազգային վերելքի մթնոլորտում:

Կիրակի ապրիլի 21-ին, կեսօրվա ժամը 2-ին, Նյու Յորքի տարբեր շրջաններից, Նյու Ջերսիից, Ֆիլադելֆիայից եւ Թենֆլայից ավտոբուսներով ժամանած հազարավոր հայորդիներ հավաքվել էին Բրոդուեյի եւ 43-րդ պողոտայի խաչմերուկում գտնվող՝ նշանավոր Թայմզ հրապարակում, իրենց հետ բերելով բազմաթիվ ամերիկացիների:

Մաղթերգակի զանգահարից հետո տեղի ունեցավ եկեղեցական կարճ արարողություն, որի ավարտին ելույթ ունեցան Հեմփսթեդի սիրված քաղաքապետ Գրեգ Պետերսոնը, Նյու Ջերսիի նահանգային խորհրդի փոքրամասնական ղեկավար Կարապետ Հայթայանը, «Վարդագիծ ասպետներ» կազմակերպության ավագ սպարապետ Վահրամ Ֆանթազյանը եւ ուրիշներ:

Գեղարվեստական ծրագրում ելույթ ունեցան՝ Հայաստանից հրավիրված երգիչ Պավել Պողոսյանը, Երեւանի սիմֆո-ջազ նվագախմբի խմբավար Կոնստանտին Պետրոսյանի նվագակցությամբ, հայտնի երգչուհի Մարո Փարթամյանը եւ ուրիշներ:

Նահանգային հեռուստատեսությունն ու ռադիոն, ինչպես նաեւ Նյու Յորքում եւ Նյու Ջերսիում լույս տեսնող թերթերից շատերը արձագանքեցին միջոցառմանը: □

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ԿԱՐՃ

ԳՈՐԲԱՉՈՎԸ ՀԱՆԴԻՊԵՑ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԻ ՀԵՏ

Երեկ, ժամը 12-ին, մերձմոսկովյան պետական պերճատներից մեկում պրեզիդենտ Գորբաչովը հանդիպեց միութենական 9 հանրապետությունների ղեկավարներին՝ քննարկելու միութենական պայմանագրի ստորագրման եւ Նախարարների կաբինետի հակաճգնաժամային ծրագրի հետ կապված հարցերը: Հայտնի է դարձել, որ քննարկման ընթացքում Ադրբեջանի եւ Ուզբեկստանի պրեզիդենտները քննադատել են ներկայացված ծրագիրը, իսկ Ուկրաինայի վարչապետ Ֆոկինը հայտարարել է, որ թեեւ ծրագիրը շատ թերություններ ունի, բայց ժամանակի սղության պատճառով պետք է այն որպես հիմք ընդունել եւ այնուհետեւ հանրապետություններում մշակել, ելնելով տվյալ շրջանի յուրահատկություններից:

ԲԵԼՈՌՈՒՍԻԱՆ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է ԳՈՐԲԱՉՈՎԻ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ

Միանալով երկրում ծայր առած գործադուլների ալիքին, երեկ կեսօրին Բելոռուսիայում հայտարարվեց ընդհանուր գործադուլ, որին մասնակցում են ոչ միայն հանքափորները, այլեւ բազմաթիվ հիմնարկ-ձեռնարկություններ եւ գործարաններ:

Գործադուլավորների գլխավոր թիրախը մնում է պրեզիդենտ Գորբաչովը, որին համարում են ստեղծված ծանր վիճակի, տնտեսական աճող տագնապների պատասխանատու, միահամուռ պահանջելով նրա հրաժարականը:

ԱՐԱԲ-ԻՍՐԱՅԵԼՅԱՆ ՎԵՃԻ ՀԱՐԹՈՒՍԸ ԱՆՑՆՈՒՄ Է ՆԱԵՒ ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ

Անակնկալորեն ընդհատելով իր մաքոքային շփումները միջինարեւելյան մի շարք երկրների մայրաքաղաքների միջեւ, Մ. Նահանգների պետական քարտուղար Ջեյմս Բեյքերը որոշեց այսօր երեկոյան կամ վաղն առավոտյան անցնել Մոսկվա, արաբ-իսրայելյան վեճի շուրջը խոսակցություններ վարելու համար Կրեմլի ղեկավարների հետ:

Ինչպես հայտնի է, մի ամսվա ընթացքում Ջ. Բեյքերը երրորդ անգամն է, որ այցելում է շրջանի երկրներ, իր օրակարգի վրա ունենալով միեւնույն հարցը՝ 1948 թվականից ի վեր շարունակվող այդ վեճի լուծման ուղիների որոնումը: Վերջին այցի ընթացքում նա բանակցություններ էր վարել Թել-Ավիվում, Կահիրեում եւ Դամասկոսում: □

digitised by A.R.A.R.@

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ «ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ» ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ

Ապրիլի 20-ին Կառավարական նստավայրում տեղի ունեցած այս հանդիպումը մեկն էր *«նախատեսված միջոցառումներից, որ միությունը մտադիր է անցկացնել մեր նշանավոր հայրենակիցների եւ ընդհանրապես քաղաքական գործիչների հետ»*,- նշեց միության նախագահ քանդակագործ Լեւոն Միրիջանյանը:

Հանդիպման սկիզբը մի քիչ հայրենակցական էր: Վազգեն Մանուկյանը պատմեց իր [illegible] պապի մասին. *«Մահվանից առաջ մի անգամ տղամարդու նման լաց եղավ. «Գոնե մի անգամ էլ մեր դաշտերի հոտն առնեի՝ նոր մեռնեի»»*: Շարունակությունը պակաս զգացմունքային էր: Հարցերի [illegible] Էլ «Նախիջեւան» ու [illegible], որի վերաբերյալ վարչապետը եւս մեկ անգամ հավաստեց, *«որ սահմանների վերանայման հարցը չի [illegible]»*, Էլ հարկային համակարգի եւ առողջապահական քաղաքականության հարցեր, Էլ [illegible] *«աշխատավոր ժողովրդի մեջ մտնելու»* առաջարկներ...

Գաղափարական հարցերին անդրադառնալիս Վազգեն Մանուկյանը նշեց, որ ըստ իր համոզման. *«կառավարությունը վարում է 20-րդ դարի վերջին հատուկ քաղաքականություն»*, ի տարբերություն նրանց, ում վարչապետը անվանեց. *«անցյալ դարից բնած մարդիկ, որոնք արթնացել ու փորձում են հիմա՝ իրականացնել նույն այն քաղաքականությունը, որը մեկուկես միլիոն զոհերի հանգեցրեց, այն քաղաքականությունը, որի «շնորհիվ» մենք ոչ թե Վանում ենք հավաքված, այլ այստեղ: Ես գտնում եմ, որ զգացմունքային տեսակետից դա միգուցե արդարացված է, բայց տրամաբանական տեսանկյունից՝ անհիմն»*:

Գերագույն խորհրդի նախագահի առաջին տեղակալ Բաբկեն Արարքցյանին (որ նաեւ «Վասպուրականի» վարչության անդամ է) ուղղված հարցերը ավելի էին ուղղվում կոնկրետ Վանին ու վանեցիներին:

Արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի նախագահ Դավիթ Վարդանյանը խոսեց Հայաստանի հանրապետության արտաքին քաղաքականության որոշ հարցերի մասին: Նա նշեց, որ չնայած *«բարոյական եւ այլ տեսանկյունից Թուրքիայի հետ հարաբերությունների մեջ բնական [illegible]»*, բայց այդպիսի հարաբերությունները մեր նորաստեղծ հանրապետության մի շարք կենսական հարցերի լուծման համար կարող են վճռորոշ հանդիսանալ:

«ԱՐՄԵՆԹՈՅ»Ի ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՎԵՐՆԵՐԸ՝ 800 000 ԴՈԼԼԱՐ

Էլեկտրոնային խաղալիքների երեւանյան «ԱՐՄԵՆԹՈՅ» համատեղ ձեռնարկությունը (մեկը՝ Հայաստանում հաջողակ մի քանի ձեռնարկություններից) շուտով կսկսի իր արտասահմանյան առաջին պատվիրատուներին առաքել հայկական էլեկտրոնային խաղալիքներ, որոնք ցարդ վաճառվում էին խորհրդային շուկայում միայն: Այդ պատվերները, որոնք ընդունվել էին վերջերս Նյուրնբերգում կայացած միջազգային տոնավաճառի ընթացքում, կազմում են 800 000 դոլլար, ընդգրկում են 12 տեսակի խաղալիքներ, որոնցով շուտով կխաղան բազմաթիվ երեխաներ Անգլիայում, Սկանդինավյան երկրներում, Լեհաստանում, Իրանում, Թուրքիայում եւ Լիբանանում:

Համատեղ այս ձեռնարկության, որի նախագահն է Ռուբեն Թերզյանը, արտասահմանյան ներդրումների ընդհանուր ծավալը այժմ հասել է շուրջ 7 միլիոն դոլլարի: Ձեռնարկությունն այս տարի կարտադրի 12 տեսակի մեկ միլիոն խաղալիքներ: Նրա գործընկերներն են՝ Չիկագոյի «Բրեսլոու, Մորրիսըն, Թերզյան եւ Ընկերակիցներ» աշխարհահռչակ ֆիրման, իսկ Հայաստանից՝ «Անի» գիտաարտադրական միավորումը, որի նախագահն է Սամվել Թումանյանը, տնօրենը՝ Հրաչիկ Մնացականյանը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ֆեդերացիան իր գինն է բարձրացնում

«Սպարտակ» - «Արարատ»՝ 3:2

Մոսկվա, ապրիլի 20:

«Արարատի» կազմը. Հ. Աբրահամյան, Սուքիասյան, Վ. Խաչատրյան, Ա. Խաչատրյան, Հովհաննիսյան, Ալ. Սարգսյան, Ենգիբարյան, Մելիքյան (Ս. Հակոբյան), Գալստյան (Աղասյան), Մարկոսյան, Էդ. Սարգսյան:

ՕԼԵԳ ՌՈՄԱՆՑԵՎ, «Սպարտակի» գլխավոր մարզիչ.- Իմ կարծիքով, խաղը հետաքրքիր էր, չնայած թե՛ մրցակիցների եւ թե՛ մրցավարների կողմից ոչ բարձր որակի: Ֆուտբոլիստների կատարողական վարպետությունը չէր համապատասխանում հանդիսատեսի բուռն ցանկությանը, այստեղից էլ խոտանի առատությունը: Հաղթեց այն թիմը, ում բախտն ավելի բերեց, չնայած հանդիպման վերջնամասում արարատցիները կարող էին հավասարեցնել հաշիվը: Բոլոր դեպքերում ինձ ձեր թիմը դուր եկավ, դուր եկավ իր նպատակամղվածությամբ, հաղթանակի բուռն ձգտմամբ: «Սպարտակի» դեմ այդպիսի բաց ոճով, այն էլ Մոսկվայում, համենայնդեպս ոչ բոլորն են համարձակվում խաղալ:

- Ի՞նչ կարող եք ասել ծայրահեղ կատարած եւ այնքան աղմուկ հանած ձեր ուղերձության մասին, որի պատճառով «Պախտակորի» եւ Կիեւի «Դինամոյի» հետ չկայացած հանդիպումներում «Սպարտակին» պարտություն է գրանցվել:

- Այստեղ աղմուկը չափազանցված է: Շատերը մեզ մեղադրում են, որ շահի հետեւից ընկնելով, մենք արհամարհել ենք ոչ միայն ֆեդերացիային, այլեւ մրցակիցներին, բայց մենք համաձայնություն ենք եկել «Պախտակորի» եւ Կիեւի «Դինամոյի» հետ: Ինչ վերաբերում է շահին, ապա դրանից առաջին հերթին օգտվել են կառավարությունն ու սպորտկոմիտեն: Մեր վաստակած 50 հազար դոլլարից 32 հազարը տարբեր նկատառումների են գնացել: Ակումբին մնացած 18 հազարից ֆուտբոլիստները ստացել են միայն 200-ական դոլլար: Կարծում եմ, այս պրոպագանդան, այս աղմուկը արհեստականորեն ստեղծվել են այն մարդկանց կողմից, որոնք չեն հանդուրժում, որ երիտասարդ կազմ ունեցող «Սպարտակը» հաջողություն է ունեցել, շատերի համար անապասելի մտել է չեմպիոնների գավաթի խաղարկության կիսաեզրափակիչ, եւրոպական ճանաչում ընտացել: Բայց դա գրոշ չարժե: Ես կուզենայի այդ մարդկանց ասել, «շունը հաչում է, քարավանը գնում»:

- Իսկ պարտությունները արդյոք ուժի մեջ կմնա՞ն:

- Ոչ, իհարկե: Բոլոր այդ հանձնաժողովները, ֆեդերացիան իրենց գինն են բարձրացնում: Կարծում եմ, սա այն դեպքն է, երբ ֆուտբոլիստների համերաշխությունը կլուծի հարցը: Եւ «Պախտակորը», եւ Կիեւի «Դինամոն» չեն թողնի, որ կամայականորեն մեկնաբանվեն օրենքները:

ԱՐՄԵՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, «Արարատի» գլխավոր մարզիչ.- Այս անգամ եւ պաշտպանները վատ խաղացին, եւ դարպասապահ Հարություն Աբրահամյանը: Երկու անգամ գրավել «Սպարտակի» դարպասը, այն էլ Մոսկվայում, հեշտ բան չէ: Մենք խիստ դժգոհ մնացինք եզրային մրցավար, մինսկցի Գենադի Յակուբովսկու գործողություններից, որը սպարտակցիների գրոհների ժամանակ մի քանի անգամ չարձանագրեց խաղից դուրս վիճակները:

Սուրեն ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

«Հայուհի»ն եւ հայուհիները

Ժուռնալիստի տան հերթական ցուցահանդեսներից մեկը նվիրված էր հայ կանանց ստեղծագործություններին: Այն ներկայացնում էր «Հայուհի» կազմակերպությունը:

- Ինչպե՞ս առաջացավ կանանց կազմակերպություն ստեղծելու մտահղացումը եւ ինչ նպատակներ ունի այն,- հարցնում եմ կազմակերպության նախագահ Սուսաննա Խաչատրյանին:

- Դեռեւս հինգ տարի առաջ մեր խմբի աղջիկները կազմակերպել էին կանանց ակումբ, որը հետագայում դարձավ ընտանեկան: Հիմնեցինք մեր գրասենյակը: Նպատակն է պարբերական ցուցահանդես-վաճառքներով հայտնաբերել նորանոր կին ստեղծագործողների, հնարավորություն տալ ի ցույց դնելու իրենց աշխատանքները: Մեր կանանց անհատական աշխատանքները գնվում են ոչ միայն տեղի բնակչության, այլ նաեւ արտասահմանյան այցելուների կողմից: Այժմ ուզում ենք հիմնել բարի ծառայությունների բյուրո, որի անհրաժեշտությունը հատկապես կանայք շատ են զգում: Ես շատ կանանց գիտեմ, որոնք տառապում են ջութակի, դաշնամուրի եւ այլ դասատուներ փնտրելով: Միեւնույն ժամանակ կան շատ մասնագետներ, որոնք աշակերտ են փնտրում: Պետք է կապող օղակ: Շատերն էլ, օրինակ, գնում են հանգստանալու, ճամփորդության, գործուղման ու չգիտեն, թե ինչ անեն իրենց տնային կենդանիներին: Պատրաստ են վճարել, բայց ու՞մ, որտե՞ղ... Այս հարցերով էլ ենք զբաղվում մենք:

- Ցուցահանդես վաճառքից որքա՞ն է կազմակերպության բաժինը:

- 20 տոկոսը, որն, ինչ խոսք, այնքան էլ մեծ չէ. ամեն դեպքում, կարեւորը կանանց շահագրգռելն ու ոգեւորելն է:

- Ինչպե՞ս կարելի է ձեր կազմակերպության անդամ դառնալ:

- Առաջին պայմանը, բնականաբար, սեռն է: Կարող են լինել միայն կանայք: Սակայն նշեմ, որ համարյա բոլոր ամուսինները ավանդ ունեն մեր գործում: Նրանք այս ցուցահանդեսին էլ շատ մեծ օգնություն ցույց տվեցին: Հետագայում հնարավոր է, որ բացենք մի քանի ուսումնական արտադրամասեր (օրինակ՝ նոտակերտ աշխատանքների եւ այլն), չի բացառվում, որ ղեկավարը լինի տղամարդ: Իսկ ընդհանրապես, մտադիր ենք բացել ամենաբազմազան ուսուցողական խմբակներ, դասարաններ, ուր պետք է ներգրավվեն բոլոր ցանկացողները, պատերի տակ ժամանակ վատնող բոլոր երիտասարդները եւ անգործության մատնված, բազմաշնորհ հայ աղջիկները: Միակ դժվարությունը տեղի հարցն է: Մենք շատ փող չունենք, չունենք նաեւ հովանավորներ: Միակ բանը, որ մեզ պահում եւ ոգեւորում է՝ նվիրատվությունն է: Մեր աղջիկները՝ Մարլենա Դանիելյան (նրաժիշտ), Արաքսյա Խոյեցյան (բժշկուհի), Լալա Մնացականյան (դերասանուհի), Կարինե Ղազանչյան (բանասեր), Մերի Երզնկյան (արվեստաբան), աշխատում են նվիրումով:

ՎԱՆՈՒՀԻ ԲԴՈՅԱՆ

ՄՈՍԱՎՈՌՈՒԹՅՈՒՆ Ի ՀԻՇԱՏԱԿ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ

Ապրիլի 22-ին Երեւանում, «Մոսկվա» կինոթատրոնի աջեւի հրապարակում տեղի ունեցավ հիշատակի երեկո, նվիրված Մեծ եղեռնի 76-ամյակին: Այն կազմակերպել էր ՀՀԴ Հայաստանի կազմակերպության Հայ դատի հանձնախումբը:

Հիշատակի 76 մոմեր վառվեցին այդ երեկո: Մասնակից կազմակերպությունները՝ հաշմանդամ երեխաների ստեղծագործական կենտրոնը, Հայաստանի մշակութային ֆոնդը, Թատերական ընկերությունը, նկարիչների եւ գրողների միությունները, տարբեր հիմնարկձեռնարկություններ, ինչպես նաեւ անհատներ, մոմ վառելու իրավունքի համար վճարում էին 1000-ական ռուբլի:

Նախատեսվում է հավաքված դրամն օգտագործել բարեգործական նպատակների՝ զոհվածներին, բռնագաղթվածներին եւ այլ կարիքավորներին օգնելու համար:

Մոմավառությունից հետո տեղի ունեցավ բարեգործական ցուցահանդեսվաճառք, ուր ներկայացված էին Էլիբեկյան ընտանիքի, Րաֆֆի եւ Ռուբեն Ադալյանների ու այլոց աշխատանքները:

ԼՈՒՐԵՐ ԼՈՒՐԵՐ ԼՈՒՐԵՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԳՈՒԳԱՐՔ

ՑԽԻՆՎԱԼԻՆ ՕԳՆՈՒՄ Է...

Վերջերս Վրաստանի Ցխինվալիի շրջանից 28 բեռնատար ավտոմեքենաներից բաղկացած շարասյունը Գուգարք հասցրեց ավելի քան 85 տոննա վարսակի սերմ: Ավելորդ է խոսել Ցխինվալիում տիրող ներկա իրավիճակի եւ մեր վարորդների ցուցաբերած համարձակության մասին: Սակայն եթե մի քանի վարորդներ հաղթահարեին երկչոտությունը եւ կես ճանապարհից չհողոպրեին, կարող էին շրջան բերել նախօրոք համաձայնեցված սերմի ողջ քանակությունը՝ 100 տոննա: Ինչեւէ, վարսակի սերմը արդեն բախշվել է ըստ շրջանի գյուղերի:

ՍՊԻՏԱԿ

"SOS ARMENIE"-Ն ՍՊԻՏԱԿԻՆ

Հայաստան հասած բեռների հետադարձ հասցեն էր՝ Շարլ Ակնավուր "SOS Armenie": Եկել էր «Գթություն» Կիրովականի բաժանմունքում աշխատող անգլերենի եւ պատմության ֆրանսահայ ուսուցիչ Միշլին Ֆավրելի հասցեով: 20 տոննա յուղի իրացումը Սպիտակում եւ շրջանի գյուղերում արդեն ավարտված է: Յուրաքանչյուր անձի հաշվով այն կազմում է 600 գրամ: Գոյացած գումարը՝ մոտ 58,5 հազար ռուբլի, փոխանցվել է «Գթություն» հիմնադրամին: Այն կօգտագործվի աղետի գոտու երեխաներին նյութական օգնություն ցույց տալու եւ կրթօջախներում դպրոցականների հոգեբանական վերականգնման նպատակներով:

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆ

ՍԿՍՎԵԼ Է ԱԶԳԱՑՆԱՑՈՒՄԸ

Սկսվեց Հայաստանի Կոմկուսի Կիրովականի քաղկոմի գույքի եւ միջոցների ազգայնացումը: Այն կավարտվի մինչեւ շաբաթվա վերջը:

ԲԱՑՎԵՑ «ԳԹՈՒԹՅՈՒՆ» ԴԵՂԱՏՈՒՆԸ

«Գթություն» բարեգործական միության Կիրովականի բաժանմունքը քաղաքում բացեց հատուկ դեղատուն, որին աջակցում եւ դեղորայք է տրամադրում «Բարձունք - 5165» ֆրանսահայ բարեգործական միությունը: Բացմանը ներկա էին Հայաստանի «Գթություն» միության նախագահ Խաչիկ Ստամբոլցյանը, քաղխորհրդի նախագահի առաջին տեղակալ Աշոտ Մանուկյանը եւ այլք: Քաղաքացիները այնտեղից դեղերը ձեռք կբերեն անվճար: Դեղատանը տեղադրված է նաեւ գանձանակ, որի միջոցով ցանկացողները կարող են դրամական աջակցություն ցույց տալ «Գթությանը»:

ԿԱՊԱՆ

Դավիթ Բեկը Կապանի հին կոլտնտեսություններից է, ունի 205 ծուխ: Գյուղը 40-45 կմ ձգվածությամբ ընդհանուր սահման ունի Ադրբեջանի հետ: Այդ սահմանի երկայնքով շարված են 7 ադրբեջանական գյուղեր: Ելնելով աշխարհագրական այս դիրքից՝ դավիթ-բեկցիները որոշել են ընկավմալուծել կոլտնտեսությունը: Միասնական աշխատանքը գուցե թե ապահովի բնակիչների անվտանգությունը:

ՍԵՒԱՆ

ԿՈՄԿՈՒՍԸ ՆՎԱԶՈՒՄ Է

1990 թ. ապրիլի 1-ի դրությամբ Սեւանի 2261 կոմունիստներից 160-ը լքել են դրա շարքերը, մոտավորապես 500 կոմունիստներ դեռեւս վերջնականապես չեն կարողացել պարզել իրենց դիրքորոշումը:

ԹԵՐԹԸ ՕՐՀԱՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿՈՒՄ

«Սեւան» թերթը բնակչության սիրված թերթերից է, որովհետեւ այնտեղ թարմ տեղեկություններ ու հետաքրքիր հոդվածներն են տպագրվում: Սակայն այն այսօր ծանր վիճակում է, տարեսկզբից դադարեցվել է նրա ֆինանսավորումը պետության կողմից, լուծարվել է «Պարբերական» արտադրահրատարակչական միավորումը: Թերթի գինը բարձրացնել հնարավոր չէ, որովհետեւ առանց այն էլ մարդիկ կքել են հավարումի հոգսի տակ: Թղթի բացակայությունը ստիպում է փոփոխություն մտցնել թերթի հրատարակման պարբերականության մեջ: Հնարավոր է, որ շաբաթական երեքի փոխարեն, թերթը լույս տեսնի երկու անգամ:

ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՑԱԴՈՒԼ ՊԱԿ-Ի ՄԵԿՈՒՍԱՐԱՆՈՒՄ

Հավաստի աղբյուրներից հայտնի է դարձել, որ ապրիլի 11-ից ՊԱԿ-ի մեկուսարանում հացադուլ է հայտարարել «Վրիժառու» կազմակերպության ղեկավար Վրեժ Ղազարյանը: Նա բողոքում է հարուցված մեղադրանքների դեմ:

Նշենք, որ Վրեժը դեռեւս ապաքինված չէ. նոյեմբերի 5-ին Վարդենիսի շրջանի Ջաղբենդ գյուղի վրա ադրբեջանցիների հարձակման ժամանակ ստացած վերքից (թոքերի ծանր վիրահատություն է տարել):

Լուրերը պատրաստել են՝ Ա. Իսրայելյանը, Մ. Միկոյանը, Ա. Մարտիրոսյանը, Վ. Սիմոնյանը, Գ. Խաժակյանը:

digitised by A.R.A.R.@

ՀԱՅԵՐԻ «ԿՈՐՍՎԱԾ ՄԻ ՍԵՐՈՒՆԴ» ՀՈՐԴԱՆԱՆՅԱՆ ԱՆԱՊԱՏՆԵՐՈՒՄ

Աննա Օհանյան. AIM-ի թղթակից

Հոդվածը, որ ներկայացնում ենք ստորև, մի «հայտնագործության» մասին է: Այն ականատեսի վկայություններ է 1915 թվականի ցեղասպանության զոհ գնացած մեր հայրենակիցների հետնորդների մասին, որոնք այժմ էլ ապրում են որպես բնիկներ Սիրիայի և Հորդանանի անապատներում թաղված, աշխարհից կտրված գյուղերում:

1986-ի օգոստոսին, դեպի Հարավային Հորդանան կատարած իմ երրորդ մեկամսյա ուղևորության ընթացքում հանդիպեցի Արու Ղարիբին, որը Ուադի Մուսայում փոքրիկ ճաշարանի տերն ու միակ մատուցողն էր: Ես այնտեղ էի գնացել տեղում մարդաբանական ուսումնասիրություններ կատարելու: Դեսից-դենից զրուցելուց հետո հանկարծ Արու Ղարիբն ասաց. *«Մայրս հայ էր»*:

Նրա անկեղծ արտահայտությունը մի պահ ինձ շփոթեցրեց: Նա չգիտեր, որ ես նույնպես հայ էի: Բեդվինները (քոչվոր արաբներ) ինձ ճանաչում էին որպես ֆրանսիացի գիտնական, որն ուսումնասիրում էր իրենց պատմությունը:

Ինչպե՞ս կարող էր բեդվին, այստեղ՝ արաբական անապատներում, պնդել, թե իր մայրը հայ էր եղել: Նա հետո ինձ կցկտուր տեղեկություններ հաղորդեց մոր մասին, որ պատառիկների պես դեռ մնացել էին հիշողության մեջ: Ասաց, որ մայրը մահացել էր, երբ ինքն ընդամենը չորս տարեկան էր: Հատկապես ընդգծեց, որ նա գյուղի ամենագեղեցիկ կինն էր և գիտեր կար անել, կարդալ...

Իմ Աննա անունը նրան հիշեցրեց մոր ամենամոտիկ ընկերուհուն, որն ապրում էր Ուադի Մուսայից 45 կմ հեռավորության վրա գտնվող Մաան գյուղաքաղաքում:

Հաջորդ օրը մեկնեցի Մաան՝ Աննային որոնելու: Միակ տվյալը, որ ունեի նրա մասին, այն էր, որ նրան որդու անունով կոչում էին «Ում Խալիլ» այսինքն՝ «Խալիլի մայրը»:

Մինչ Խալիլը կգար, իմ գալու լուրն արագ տարածվեց շրջանում: Շուտով մի տասնյակի չափ կանայք ներս մտան ու հավաքվեցին մեր շուրջը: Մեկը ձեռքս բռնեց, մյուսը՝ թևս, երրորդը շոշափեց զգեստս: Հետո բոլորն էլ ինձ հրավիրեցին իրենց տները:

«Իմ մայրը հայ էր, եկեք մեր տուն: Մեր տանը մի հայերեն գիրք կա՝ Ավետարան, կտամ ձեզ»,- ասաց նրանցից մեկը: Նրանք սկսեցին մեկը մյուսին պատմել իրենց մայրերի մասին, շատերը լաց եղան:

Ես խորապես ազդված էի: Այդ օրը այցելեցի նրանցից հինգի տները և նրանց մասին գրի առա՝ ինչքան հնարավոր էր շատ տեղեկություններ:

Հորդանանյան անապատների հարավային մասում գտնվող այս հեռավոր գյուղում՝ Մաանում, հայ կանայք բնակություն են հաստատել հիմնականում Կեսարիայի Զոմախլուի շրջանից 1915 թվականին տեղահանվելուց հետո: Դոկտոր Ռ. Տեր-Ներսիսյանը, որ գաղթականների խմբից էր, նկարագրել է սարսափի այն մթնոլորտը, որն առաջացրել էր հարևան Էվերեկ քաղաքում մի հայի տանը պայթած ռումբը:

«Թուրք իշխանությունները շրջապատեցին և բանտարկեցին բոլոր տղամարդկանց, որոնք զինվորական ծառայության մեջ չէին, իսկ Զոմախլուի մնացած բնակչությանը՝ ծերահասակներ, կանայք և երեխաներ, հրամայեցին հեռանալ գյուղից»:

Տեր-Ներսիսյանի տվյալներով, ավելի քան 1.600 հոգի տեղահանվեցին այդ օրերին, իրենց հետ տանելով շատ քիչ բան: 40 օր խորդուբորդ ճամփաներ կտրելուց և 20 հոգի կորցնելուց հետո, տեղահանվածների խումբը հասնում է Հալեպ, Սիրիա: Այստեղից ապրանքատար գնացքով խումբը ուղևորվում է Դամասկոս, ուր 30 հոգի ևս հիվանդության զոհ են դառնում: Մնացածներին բաժանում են չորս խմբի և ուղարկում Հորդանանի տարբեր վայրեր:

Տեր-Ներսիսյանը մանրամասն նշում է յուրաքանչյուր խմբում ընդգրկված հայերի քանակը: Մաանում, օրինակ, բացի Զոմախլուից եկած 15 ընտանիքից, հայեր կային նաև Քիլիսից, Բեյլանից և Հռոմկլայից: Ուադի Մուսայում 450 գաղթական կար Զոմախլուից: Զոմախլուից ամենամեծ խումբը՝ 750 հոգիանոց, ուղարկվել էր Շոբաք: Ծեխի մեջ կորած, սովից ու զանազան հիվանդություններից տառապող այդ խմբին անգլիացի գիտնական ու զինվոր Թոմաս Էդուարդ Լոուրենսը այսպես է նկարագրել. *«Նրանք ուրվականների նման էին: Նրանց վրա նայելն անգամ սարսափազդու էր»*:

Հայազգի վերապրողները բնակություն հաստատեցին լքված ու կիսաքանդ մարագներում: Ներսիսյանի վկայությամբ առաջին ամիսներն անտանելի էին: *«Մենք վաճառում էինք այն ամենը, ինչ ունեինք.*

Արու Ղարիբը

հագուստ, կոշիկ, կոճակ ու ծամկալ: Սովորական բան էր փողոցներում տեսնել բեդվի տղամարդկանց՝ հայ կանանց նոր զգեստները հագած, ցուցադրաբար քայլելիս»:

Մինչդեռ հայ գաղթականները ստիպված էին մինչև անգամ խոտ ուտել՝ իրենց գոյությունը պահպանելու համար: Մի ծերունի բեդվի, որն այդ ժամանակ 11 տարեկան էր, հիշում էր, օրինակ, որ Բուսայարա գյուղում օրական մահանում էին ավելի քան 10 հոգի: Ծամաքած մի ջրհոր դարձել էր նրանց գերեզմանը: Այն մինչև այժմ էլ կոչվում է Բիր-Էլ-Նասարա, այսինքն՝ Քրիստոնյաների ջրհոր:

Տեր-Ներսիսյանը պատմում է, որ սկզբնական շրջանում բեդվինները անբարյացակամ էին իրենց նկատմամբ, բայց հետագայում, երբ իմացան, թե ինչ պայմաններում էին հայերը տեղահանվել և ինչպիսի տանջանքների էին ենթարկվել, նրանք մտերմացան և ավելի հյուրասեր դարձան:

Հետզհետե հայերն էլ սկսեցին հարմարվել տեղանքին և զբաղվել մանրմունր գործերով. կար անել, հաց թխել, կոշիկ վերանորոգել և այլն: Թաֆիլեյում, օրինակ, հայերը կրաքարի կենտրոն էին բացել, որտեղ շինանյութ էին արտադրում: Նրանք սկսեցին ցանել մինչ այդ բեդուիններին անծանոթ բանջարեղեն:

1917-ին Շարիֆ Հուսեյնի առաջնորդությամբ սկսած արաբական ապստամբությունը վերջ տվեց Հորդանանում Օսմանյան իշխանությանը: Անդրհորդանանից օսմանյան զորքերի վերջնական դուրս բերումից հետո, Շարիֆ Հուսեյնի կարգադրությամբ հայերին ուղարկեցին նախ Երուսաղեմ, այնուհետև Պորտ Սաիդ, որտեղ անգլիական կարմիր խաչի ընկերությունը հիմնել էր գաղթականների մի մեծ ճամբար: Ըստ Ներսիսյանի՝ Զոմախլուից 110 գաղթականներ այնտեղ ապրել են մինչև 1919 թվականը, որից հետո Կիլիկիա են վերադարձել:

Փարիզում, հայկական պատվիրակության նախագահ Պողոս Նուբար փաշան, իր երախտագիտությունն էր հայտնել Մեքքայի հայերին ցույց տրված օգնության համար: Մոտ 14 հայ աղջիկներ ամուսնացել են տեղացի արաբների հետ և հաստատվել Անդրհորդանանում: Հետագայում նրանց մեծ մասը Մաան է մեկնել և հիմքը կազմել այն «կորսված սերնդի», որն այժմ ապրում է այնտեղ:

Մաանը փոքրիկ կղզիացած մի քաղաք է, որը ժամանակին բեդվինների համար առևտրական կենտրոն է եղել: 1904-ին Հեջազի երկաթգծի կառուցումով այն միանում է Դամասկոսին: 1930-ին Տիրան Դիմաքսյան անունով մի հայ երկաթգծի կայարանի մոտակայքում հյուրանոց է կառուցում, որն անվանում է «Հոթել Փեթրա»:

Այս հյուրանոցը մոտ 20 տարի ծառայել է որպես կարևոր իրադարձությունների կենտրոն: Դիմաքսյանի հյուրասիրության շնորհիվ բազմաթիվ հայ կանայք իրենց երեխաների հետ, ծննդյան և զատկվան տոները անց են կացրել այստեղ՝ հյուրանոցում:

Հյուրանոցը, որը փակվել է 1970 թվին, համարվում է նշանակալի իրադարձություն քաղաքի պատմության մեջ և այդ պատճառով էլ ծրագրված է այն վերածել թանգարանի՝ նվիրված արաբական մեծ ապստամբությանը:

1958-ին Տեր-Ներսիսյանը ուխտագնացության է մեկնում դեպի Երուսաղեմ, իսկ այնուհետև կտրելով Հորդանան գետն ու 1917 թվականից հետո առաջին անգամ իր տարագրության ճամփաներով անցնելով, վերադառնում է տուն՝ թղթին հանձնելու իր տպավորությունները: Նյու Յորքում հրատարակվող Զոմախլու հայրենասիրական ընկերության *«Արգեոս»* ամսագրում նա տպագրում է մի հոդված՝ Մաանում արված լուսանկարներով և այնտեղ ապրող հայերի լրիվ անվանացանկով:

Մարիամի ու Աննայի դուստրերն ու թոռները

Այս հոդվածն էլ հնարավորություն է տալիս Ամերիկայում և Լիբանանում ապրող շատ հայերի տեղեկանալու իրենց «մոռացված» ազգականների մասին: Մաան մեկնելով՝ նրանք հանդիպում են իրենց հարազատներին: Սակայն, Մաանում ծվարած հայերի մահվանից հետո, ազգականների որոնումները դադարում են և կապը «հետնորդների» հետ կտրվում է:

Այսօր քաղաքի արվարձաններից մեկում տակավին գոյություն ունի Հայկական թաղամասը, սակայն նրա բնակիչների համար հայ լինելը մի տեսակ վերացական կամ առասպելական հասկացողություն է:

Նրանք այժմ արդեն արաբներ են: Բայց միաժամանակ նաև հայեր, այնքանով, որքանով հետաքրքրվում և մտահոգվում են հայերի ճակատագրով:

Անցյալ տարի, երբ ես Ուադի Մուսա վերադարձա, Արու Ղարիբին գտա չափազանց տխուր տրամադրության մեջ: «Ի՞նչ է պատահել»,- հարցրի:

«Ես ցավում եմ մորս և բոլոր հայերի համար»,- պատասխանեց նա: *«Թուրքերը նախ տանջեցին նրանց, ապա աքսորեցին: Մայրս տեղահան եղավ, հաստատվեց այստեղ և այստեղ էլ մահացավ: Մենք այստեղ ծնվեցինք ու հասակ առանք: Բայց հեռվից հետևում էինք Հայաստանի բարգավաճմանը: Թվում էր ամեն ինչ լավ է, և մենք ուրախ էինք: Սակայն ամեն ինչ կարծես միանգամից ջուր եկավ... Երկրաշարժ, ազերիների հետ կռիվը և այլն: Ինչի՞ համար են այս բոլորը: Հայն ի՞նչ է արել, որ արժանի լինի նման ճակատագրի»*:

Փարիզ
Սեպտեմբեր, 1990

ՍՓՅՈՒՌՔԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ԻՐԱՔԻՑ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԱԾ 4 ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ԻՐԱՆ ԵՆ ՀԱՍԵԼ

Թեհրանում հրատարակվող *«Ալիք»* օրաթերթն ապրիլ 14-ի համարում գրում է.

«Իրաքից բռնի կերպով տեղահանուած եւ Իրանի Իսլամական Հանրապետութիւն ապաստանած գաղթականների մէջ են գտնւում 4 հայ ընտանիքներ, որոնք շուրջ 25 օր առաջ տեղահանուել են Իրաքի Քերքիւք քաղաքից՝ Իրաքի վարչակարգի ուժերի ռմբակոծութեան հետեւանքով բնաւեր դառնալուց յետոյ:

Թեհրանի հայոց թեմի ազգային առաջնորդարանի յանձնարարութեամբ Բախթարան քաղաքում բնակուող դոկտ. Արծրունի Մուրադեանի կողմից առաքուած յատուկ բանագնացների միջոցով կապ է հաստատուել այդ ընտանիքների հետ, ըստ որի՝ տեղեկացուել է, որ թւով 16 հոգի այդ 4 հայ ընտանիքները տեղաւորուած են Բախթարանից դէպի Փաւէ քաղաքը տանող ճանապարհից 30 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ գտնուող գաղթականական ճամբարում տեղադրուած վրաններում:

16 հոգուց բաղկացած այդ խմբի կրտսերագոյնը շուրջ 25 օրուան մի երեխայ է, ծնած տեղահանման առաջին օրերին: Հայ ընտանիքները գաղթել են իրենց սեփական երկու ինքնաշարժերով, որոնք իրենց հետ վերցրած մի շարք իրերի հետ կողոպուտի են ենթարկուել գաղթի ճանապարհին:

Տեղահանուած հայերի մէջ կան ուսուցիչներ, մասնագէտներ, աշակերտներ, մանկապարտէզի սան, տան տիկիններ ու մանուկներ:

Թեհրանի հայոց թեմական խորհրդի կողմից Իրանի պետական շրջանակների մօտ տարւող աշխատանքները շարունակւում են՝ աղէտի ենթարկուած, այդ ընտանիքների կարիքներին վերահասու լինելու եւ նրանց տեղափոխելու համար»:

ԽԱՉՔԱՐ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆ՝ ՍԵՆ-ՇԱՄՈՆՈՒՄ

Մոտիկ ապագայում Ֆրանսիայի Սեն-Շամոն հայաշատ քաղաքը եւս կունենա Մեծ եղեռնի բյուրավոր նահատակների հիշատակին նվիրված մի խաչքար-հուշարձան, որ կկանգնեցվի քաղաքի «24 ապրիլ 1915. Հայկական ցեղասպանություն» կոչվող հրապարակում:

Այս կապակցությամբ ստեղծված «Խաչքարի հանձնախմբի» ատենապետ Ժան Գրիգորյանը մի հաղորդագրությամբ հայտնում է, որ խաչքարը պատրաստվում է Հայաստանում, հայ քարագործ վարպետների ձեռքով: Նրա փոխադրության եւ հարակից ծախսերին մասնակցում է Սեն-Շամոնի հայ համայնքը:

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՀԱՄԱԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՄՈՆՏԵԲԵԼԼՈՅԻ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԱՌԱՋ

Այսօր աշխարհի շատ երկրներում, մանավանդ այն վայրերում ուր հայերն ապրում են հոծ բազմությամբ, Մեծ եղեռնի միլիոնավոր կոհերի հիշատակը ոգեկոչվում է տարբեր բնույթի հանդիսություններով, հավաքներով, քայլարշավներով, հսկումներով, եկեղեցական այլ արարողություններով:

Այդպիսի համագաղութային ձեռնարկ է տեղի ունենալու նաեւ, ինչպես ամեն տարի, Լոս Անջելեսի Մոնտեբելլո շրջանի հայկական հուշարձանի առաջ, կազմակերպությամբ հայ ազգային երեք կուսակցությունների եւ երեք հարանվանությունների (հայ առաքելական, կաթողիկե եւ ավետարանական) միացյալ հանձնախմբի:

Հայկական ցեղասպանությանը նվիրված հուշարձանի առաջ հանդիսությունն սկսվելու է տեղական ժամանակով 14:30-ին, նախագահությամբ Կալիֆոռնիայի հայ հոգեւոր պետերի:

Հոգեհանգստյան արարողությունից հետո հանդես են գալու գաղութի կուսակցական, բարեսիրական, մշակութային, երիտասարդական ու մարզական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ եւ գեղարվեստական խմբեր, արտահայտելով կալիֆոռնահայության միասնական ու հայրենանվեր կեցվածքն ու հարգանքի ուխտը Ապրիլյան նահատակների սուրբ հիշատակին: □

digitised by A.R.A.R.@

6 թղթածրար «Հայ-թրքական յարաբերութիւններ»

ԶՄՌՌՆԱԼՈՎ ՄՈՒՍԱԼԵՌՑԻ ՀՕՐ ԱՐԻՒՆԸ

Երուանդ Ազատեան

Այս տարուան Ապրիլ 24-ին Հայաստանի ժողովուրդը հսկայ զանգուածով եւ ազատութեան պայմաններուն տակ երբ կը բարձրանայ Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանը՝ ծաղկեպսակներ զետեղելու եւ իր հոգին թեթեւցնելու, հաւանաբար իր միտքին մէջ դարձեալ պիտի անդրադառնայ ճակատագրի հեգնանքին, զուգէ յիշելով Ռուբէն Տէր Մինասեանի հետեւեալ խօսքերը. **«Եթէ հայ ժողովուրդի չարը պահանջեց մի օր սեղմել թուրքի ձեռքը, պիտի մոռնաս թէ այդ ձեռքը թաթախուած է քու հօր արիւնի մէջ... Այնքան ատեն որ չկարողանաս զսպել քու զգացումները, չես կարող քու ժողովուրդին առաջնորդ դառնալ: Կը մնաս ամբոխավար բանաստեղծ. եւ ինչ որ աւելի վատն է, դու ինքդ չէ որ կը մղես ամբոխը, այլ ամբոխն է, որ իր ետեւէն կը քաշէ քեզ»:**

Իրապէս հասա՞ծ է այն պահը՝ սեղմելու թուրքին արիւնոտ ձեռքը: Իրապէս ա՞յդ կը պահանջէ հայ ժողովուրդին չարը:

Պետական ազատութեան բարիքներուն հետ բնուս նաեւ մեզի երկընտրանքներ, որոնց դիմաց գտնուելու պատրաստ չէինք զուգէ ազգովին:

Լաւ կամ վատ՝ մեր փոքրիկ երկրին ճակատագիրը ի վերուստ կը տնօրինուէր եւ եօթանասուն տարիներէ ի վեր հայ ժողովուրդը չէր գտնուած կացութեան մը մէջ, ուր ազատութիւնն ունենար,- կամ հարկադրուէր,- ինք որոնելու քաղաքական ուղիները եւ ինք ընտրելու իր լինելութեան ուղին:

Սկիզբի օրերուն զգացական պոռթկումներէն նաք՝ իրապաշտութեան ծանր կշիռը յանկարծ ինքզինք զգալի կը դարձնէ Հայաստանի քաղաքական կեանքին մէջ:

Թուրքիոյ Մոսկուայի դեսպան Վոլքան Վուրալի այցը Երեւան քաւական ցնցիչ նորութիւն մըն էր բոլորին համար. աւելի ցնցիչ պէտք է ըլլայ նոյնինքն նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի համար, որ, յանուն Հայաստանի ժողովուրդին, առաջինը պիտի ըլլար *«սեղմելու թուրքին ձեռքը»*, իբրեւ ճնպել մուսացի,առանց մոռնալու *«թէ այդ ձեռքը թաթախուած է իր հօր»* արեան մէջ: Զուշացաւ նաեւ արձագանքը այդ մերձեցման, երբ ապրիլ 15-ին, *«Նիւ Եորք Թայմզ»*-ի թղթակիցը Ֆրենսիս Քլայն, հիացական փառաբանեց Տէր-Պետրոսեանի ճկուն քաղաքականութիւնը. միեւնոյն թերթը, Մոսկուայի իր թղթակիցին՝ Բիլ Քելլըրի գրիչով, աւելի քան երկու տարի աղքրբեջանեան նախապաշարումով յօդուածներ հրատարակելէ նաք, բացայայտ շրջադարձ մը կ'ընէր այս վերջին յօդուածով, բացայայտելով այն իրողութիւնը, թէ ամերիկեան քաղաքականութիւնը լծորդ եւ լրացուցիչ է թրքական քաղաքականութեան, այդ աշխարհամասին մէջ:

Աւելի առաջ Հայաստանի արտաքին գործոց փոխ-նախարար պրն. Եղիազարեան հրաւիրուած էր Անգարա, մասնակցելու համար Թուրքիոյ նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած սեւծովեան տնտեսական համագործակցութեան համաժողովին. Հայաստանը սեւծովեան երկիր մը չէ, հակառակ մեր ու նախագահ Ոսկրիտի փափաքին: Այս երեւոյթները դրական բայց վտանգաւոր զարգացումներ են Հայաստանի համար:

Թուրքիա Հայաստանէն առնելիք չունի, ոչ ալ ունի տնտեսական ակնկալութիւններ. եւ այս դրական վերաբերումը կը բխի իր իսկ սեփական շահերէն, որովհետեւ Ստրասբուրգի Եւրոպական Խորհրդարանը,- ի միջի այլոց,- հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը անշրջանցելի պայմաններէն մէկը նկատած էր Եւրոպական համայնքէն ներս Թուրքիոյ անդամակցութեան: Թուրքիա կը փորձէ շրջանցել այդ պայմանը՝ Հայաստանի պաշտօնական մարմինները փաստի առջեւ կանգնեցնելով, որ ուրանան կամ ներեն ցեղասպանութիւնը եւ հրաժարին մեր հողային պահանջներէն: Եւ կը ծրագրէ այդ յայտարարութիւններով զինուած՝ մուտք գործել Եւրոպական համայնքէն ներս:

Պր. Եղիազարեան շատ զգուշաւոր վերաբերում մը ցոյց տուած էր իր յայտարարութեանց մէջ, եւ իր զգօն յայտարարութիւնները արժանի չեն այն քննադատութեանց, որոնց կ'ենթարկուին: Իր նիւթերը բոլորովին տարբեր են Եսայի Ստեփանեանի նիւթերէն, որոնցմով արտաքին տնտեսական կապերու նախարարը կամովին «ցավում էր» սպաննուած թուրք դիւանագէտներու համար, նոյնիսկ նախքան որ թուրքը պահանջած ըլլար այդ: Ի վերջոյ, նախարար մը որ կը խօսի թուրքերուն հետ առեւտրական կապերու մասին, իրաւասութիւնը չունի պատմական անլոյծ մնացած խնդիրներ լուծելու: Դիւանագիտութեան մէջ ամենէն սուղ գինով պէտք է զիջիլ այն խաղաքարտը, որ այնքան կենսական է թշնամիին, նոյնիսկ եթէ այդ խաղաքարտը մեզի համար երկրորդական նշանակութիւն ունենայ: Սակայն, այս պարագային այդ խաղաքարտը մեր նահատակներուն արիւնն է, ինչպէս նաեւ մեր պատմական Հայաստանին հողամասը:

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ թուրք դեսպանի հանդիպման ընթացքին

շատ յատկանշական զարգացում մը յառաջացած է, երբ թրքական կողմը յօժարած է, որ Հայաստանը գրաւի այժմու թրքական սահմաններէն ներս հայկական յուշարձաններու վերականգնումի եւ պահպանման գործով, քաջ գիտնալով որ հայկական յուշարձաններու ինքնութեան ճանաչումը կրնայ անխուսափելիօրէն առաջնորդել պատմական այլ պահանջներու: Ուրեմն, կը պարզուի թէ որքան կենսական է Թուրքիոյ համար անդամակցիլ Եւրոպական համայնքին եւ թէ թուրքը մինչեւ ո՛ւր պատրաստ է զիջողութիւն ընելու՝ Հայաստանէն կորզելու համար բարի վարուց վկայականը:

Միւս կողմէ, հարկադրաբար Հայաստանը աւելի կարիքը ունի դուրս գալու տնտեսական շրջափակումի օղակէն եւ անմիջական ապագային՝ նուաճելու իր վերապրումը: Ազրբեջան, Մոսկուայի քաջալերանքով, կը շարունակէ տնտեսական ու զինուորական շրջափակումը: Հայաստան պէտք է վերապրի, թէկուզ միայն ապագային իր վրէժը լուծելու համար թուրքերէն:

Ուրեմն, Ազրբեջան անյոյս դրացի մըն է: Բնականօրէն ու տրամաբանօրէն Վրաստան պէտք է դառնար մեր սերտ գործակիցը, իր իսկ շահերէն մեկնելով: Սակայն տակաւին վրացիները չկրցան արդարացնել այդ բնական ակնկալութիւնները: Պարսկաստանն իր աչքերը յառած է Մոսկուային՝ ճշտելու համար իր քաղաքականութիւնը Հայաստանի նկատմամբ, որմէ այնքան ակնկալութիւններ չունի՝ որքան ունի Կրեմլինի ղեկավարներէն:

Թուրքիա հասկնալի պատճառներով ճկունութիւն մը ցոյց կու տայ, զուգէ վերջնական հարուածով ընաջնջելու համար մեր փոքրիկ երկիրը աշխարհի քարտէսէն: Ուրեմն, տեղ մը կը զուգորդուին Թուրքիոյ եւ Հայաստանի անմիջական քանի մը շահերը, հետակայ մակարդակով հակադրուելով հանդերձ: Ուրեմն, որքան իմաստութիւն, ճկունութիւն ու հեռատեսութիւն է հարկաւոր, որ մեր պետական դէմքերը օգտուին անմիջական առաւելութիւններէն եւ խուսափին հեռակայ վտանգներէն:

Անշուշտ այս բոլորը հնարաւոր կը դառնան եթէ *«ամբոխը չըլլայ, որ իր ետեւէն քաշէ»* Հայաստանը: Մանաւանդ, եթէ Հայաստանի պետութեան քաղաքականութիւնը չչյարաշահուի ամբոխավարական կամ հատուածական նպատակներով եւ եթէ խորհրդարանը փողոց չիջնէ:

Ոեւէ անձի կամ հատուածի համար շատ դիւրին է այս փափուկ հարցով զգացումները բորբոքել եւ դիւանագիտական ճկուն գործարքներ ձախողցնել: Միւս կողմէ, մեզի հարկաւորը պետական զգօն եւ պաղարիւն քաղաքականութիւնն է մեր երկիրը անելէն դուրս բերելու: Այսօր մեր դիմաց պարզուող երկընտրանքը հետեւեալն է. կա՛մ կը պահանջենք գերագոյնը, ու կը մնանք գերագանցապէս սկզբունքային,- չնայած որ այսօր թուրքերէն ոչ կրնանք հող ստանալ եւ ոչ ալ ցեղասպանութեան ճանաչումը կորզել,- եւ կամ ալ կը գործենք կարելիին սահմանին մէջ, նուաճելով մեր երկրին գոյութիւնը, առանց մոռնալու կամ ուրանալու բոլորիս Մեծ Երազը:

Քաղաքական դաժան իրականութիւններ կան, որոնց հետ հաշտի պիտի նստի հայ ժողովուրդը, եւ մասնաւորաբար Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնը: Թուրքիա գերազանցապէս զօրացած դուրս եկած է Պարսից ծոցի պատերազմէն, այն աստիճան՝ որ ոչ ոք կը համարձակի յիշելու եւ յիշեցնելու 1974-էն ի վեր Թուրքիոյ կողմէ բռնագրաւումը Կիպրոսի հողամասին 40 առ հարիւրին, բռնաբարելով փոքրիկ երկրի մը գերիշխանութիւնը: Միւս կողմէ կը պարզուի տարօրինակ իրականութիւն մը՝ նոյնինքն Խորհրդային Միութեան սահմաններէն ներս. արդարեւ, Թուրքիա, որ Արեւմուտքին ապաւինելով կը յուսար քայքայել Խորհրդային Միութիւնը՝ անոր փլատակներուն վրայ իրականացնելու համար համաթուրանական իր ծրագիրը, գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ այդ կայսրութեան տկարացումը եւ այնտեղ յառաջացող նշանակալից նոր զարգացում մը: Այսօր, Խորհրդային Միութիւնը ինքնին կը դառնայ Թուրք եւ Թուրան ազգերու համադաշնակցութիւն մը, կարիք չցողնելով որ Թուրքիան քայքայէ այդ կայսրութիւնը եւ ապա, անոր աւերակներէն կերտելու իր նոր կայսրութիւնը: Խորհրդային Միութենէն ներս քրիստոնեայ ազգերու թուլացումով եւ կեդրոնախոյս ձգտումներով, կայսրութեան ուժի խարիսխը բնականօրէն կը հակի դէպի թրքական միաձայն ու միաձոյլ ազգերու խմբաւորում-մը, որուն սկսած է ապաւինիլ պրն. Գորբաչով, պահպանելու համար իր ուժն ու հեղինակութիւնը եւ հակակշռելու համար սլաւոնական ազգերու քաղաքական ուժը: Հետեւաբար Խորհրդային Միութեան քայքայումով Թուրքիոյ համար ոչ միայն կայ սպառնալիք մը կը չքանայ Ա[illegible], այլեւ դաշնակից նոր ուժ մը կը յառա[illegible]նայ, որ հետզհետէ ինքնակամօրէն կը [illegible]տուցուի իրեն:

Այս իրողութիւնը, իր կարգին, կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ Ազրբեջանը պահեց համայնավար կուսակցութիւնը իշխանութեան գլուխ,- դառնալով՝ Կրեմլինի միակ դաշնակիցն ու նեցուկը Կովկասի մէջ,- երբ Կովկասեան միւս իշխանութիւնները կ'անցնէին ազգայնական հոսանքներու ձեռքը:

Ուժերու նոր դասաւորումով կը վերանայ,- կամ ժամանակաւորապէս կը փոխուի,- նաեւ *«երրորդ ուժի բացառման»* օրէնքը, որովհետեւ մեր երկիրը այլեւս չի դրուիր *«կամ Թուրքիա կամ Ռուսիա»* երկընտրանքին առջեւ: Անցեալին, երբ այդ երկուքը կատաղի կերպով կը հակադրուէին իրարու, մեր փոքրիկ երկիրը հարկադրուած էր ընելու անխուսափելի երկընտրանքը: Այսօր, երբ Օզալ կ'երթայ Մոսկուա 1921-ի թեմալական դաշնագիրը վերանորոգելու,- մասամբ նաեւ Հայաստանի հաշւոյն,- գոնէ ժամանակաւորապէս Հայաստանը պարտազերծ կը դառնէ սուր երկընտրանքէն. եւ Հայաստան կրնայ Թուրքիոյ հետ առեւտրական կապեր հաստատել առանց թշնամացնելու Ռուսիան, եւ նոյնիսկ՝ շարունակելով օգտուիլ Ռուսիայէն:

Պատմականօրէն այս երկու ուժերը հակադրուած են իրարու եւ անհաւանական չէ որ ապագային կրկին յառաջանայ լարուածութիւնը անոնց միջեւ, եւ Հայաստան դարձեալ եւ ինքնաբերաբար դրուի այդ դաժան երկընտրանքին առջեւ:

Անգամ մը համար,- եւ զուգէ շատ կարճ ժամանակով,- Հայաստան կրնայ իր քաղաքական վարքագիծը մշակել իր իսկ շահերէն մեկնելով, եւ այդ է որ կը փորձեն իրականացնել Հայաստանի այսօրուան իշխանութիւնները:

Այնպէս ինչպէս Թուրքիա կը փորձէ մեր հաշւոյն, եւ մեզ սիրաշահելու գինով մտնել Եւրոպական համայնքէն ներս, Հայաստան եւս պէտք է փոխադարձաբար օգտուի ըստեղծուած կացութենէն, դուրս գալու տնտեսական շրջափակումէն, բացուելու Սեւ ծով եւ անկէ անդին եւ զօրացնելու ինքզինք տնտեսապէս, քաղաքականօրէն եւ զինուորապէս:

Սակայն, միշտ պէտք է ի մտի ունենալ, որ երբ հնչէ պահը, երբ ստեղծուին խառնակ պայմաններ, թուրքը միշտ պատրաստ պիտի ըլլայ վերջին հարուածով քրնաջնջելու մեր երկիրը, իսկ մենք միշտ պատրաստ պէտք է ըլլանք այդ օրուան եւ զօրացած այնքան՝ որ կարողանանք դիմադրել այդ հարուածին. Թուրքիոյ հետ Հայաստանի գործակցութիւնը կարելի է՝ իրականացնել՝ միշտ պատրաստուելով յոռեգոյնին:

Այս տարի Ծիծեռնակաբերդի բարձունքին հայը խառնակ զգացումներով պիտի դիմաւորէ Եղեռնի տարեդարձը, այնտեղ պիտի հանդիպի ոչ միայն միլիոնաւոր նահատակներու յիշատակին, այլ նաեւ այն արիւնոտ ձեռքին, որ նահատակեց զանոնք...

Սուգը, դառնութիւնը, ընդվզումն ու քաղաքական իրապաշտութիւնը պիտի նստին դաժան դաշինքի:

Ցնոր կարծեր որ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան այդ դաշինքին պահուն մոռնայ իր մուսալեռցի *«հօր արիւնը»*, ինչպէս չի կրնար մոռնալ ոեւէ հայ... □

ՎՈՒՐԱԼԸ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ Է ԻՐ ԱՅՑԸ

Խ. Միությունում Թուրքիայի դեսպան Վոլքան Վուրալի այցը Երեւան հայ-թուրքական հարաբերությունների սկզբնավորման ուղղությամբ կատարված դեռեւս ամենալուրջ քայլն էր: Բանակցությունների արդյունքներին զուգահեռ մեզ հետաքրքրում է նաեւ, թե ինչ տպավորություններով հեռացավ դեսպանը Հայաստանից: «Հյուրրիյեթ» թերթը ապրիլի 13-ի համարում հրապարակված «Ջերմ հարաբերություն Հայաստանի հետ» խորագիրը կրող հոդվածով մասամբ պատասխանում է այդ հարցին: Նպատակահարմար ենք գտնում այն ներկայացնել ընթերցողի ուշադրությանը:

ԵՐԵՒԱՆ, «Հյուրրիյեթ», ապրիլի 13 - Խորհրդային Միությունում Թուրքիայի դեսպան Վոլքան Վուրալը պաշտոնական առաջին այցը կատարեց Հայաստան եւ իր բանակցությունները բնութագրեց որպես «բարի կամքի դրսեւորման գագաթնակետ»: Վուրալը հանդիպումներ ունեցավ Հայաստանի Հանրապետության նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի, արտգործնախարարի պաշտոնակատար Աշոտ Եղիազարյանի, արտաքին տնտեսական հարաբերությունների նախարար Եսայի Ստեփանյանի, հայերի կրոնապետ Վազգեն Ա-ի հետ եւ իր տպավորությունների մասին ասաց հետեւյալը. «Հանդիպումները Հայաստանի ղեկավարության հետ խիստ կարեւոր նշանակություն ունեն եւ իրականացվել են ճիշտ ժամանակին: Մենք չէինք կարող չնկատել այն ծեսը, որը հակասում էր շփումների առնչությամբ մեր գրաված տատանողական դիրքին, հաշտությամբ մեզ էին մեկնել»:

Շատ ջերմ մթնոլորտում անցած հանդիպումներում քննարկվեց Ադրբեջանի եւ Հայաստանի միջեւ կռվախնձոր դարձած Լեռնային Ղարաբաղում ազգային ընդհարումների դադարեցման հարցում Թուրքիայի միջնորդության հնարավորությունը: Դա արծարծվեց պառլամենտի արտաքին հարաբերությունների նախագահ Դավիթ Վարդանյանի ու արտաքին տնտեսական հարաբերությունների նախարար Եսայի Ստեփանյանի հետ բանակցությունների ժամանակ եւ դեսպանը, արտահայտվելով Լեռնային Ղարաբաղի հարցի շուրջ, նշեց, որ «Թուրքիան պատրաստ է օգտագործել հնարավոր բոլոր միջոցները Ադրբեջանի եւ Հայաստանի միջեւ խաղաղ գոյակցության հաստատման համար»: Հայերը, պատասխանելով դեսպանին, առաջ քաշեցին հետեւյալ ուշագրավ տեսակետը. «Ղարաբաղը, ինչպես այդ մասին տեղյակ եք նաեւ դուք, մի վերք է, որից երեք տարի շարունակ արյուն է հոսում: Խնդիրը մեր նոր ղեկավարության պատճառով չէ, որ ծագել է: Պարզապես մինչեւ օրս քաղում ենք դեռ ստալինյան քռնապետության պտուղները: Գործի նման ընթացքի եւ կիրառվող մեթոդների առկայության դեպքում Ղարաբաղը կշարունակի մնալ որպես ընդհարումների օջախ: Գոհունակությամբ ընդունում ենք հարցի լուծմանը նպաստելու ձեր առաջարկը եւ կարծում ենք, որ դուք հարցի լուծումը ձգձգելու դիրքերից հանդես եկող կենտրոնական իշխանության փոխարեն կարող եք ստանձնել երրորդ ուժի՝ միջնորդի դերը: Դիվանագիտական հարուստ փորձը գույն հնարավորություն տա ձեզ երկու հանրապետությունների միջեւ ընդհարումների պատճառ դարձած խնդրի լուծմանը»: Դեսպան Վուրալն իր հերթին խոստացավ Անկարայի հետ խորհրդակցելուն պես, ամենակարճ ժամանակամիջոցում տալ դրական պատասխան:

Դ. Զ.

digitised by A.R.A.R.@

ՅՈՒԶՈՒՄՆԵՐ ՊՈԼՍՈՒՄ ԳՆԱԼԸԻ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՇՈՒՐՋ

քաղվածքներ մամուլից

Նախորդ համարում գրել էինք, թէ այս տարուայ ապրիլի 11-ին եւ 12-ին Պոլսո Կըղզիների քաղաքապետության հրամանով բուլդոզերների միջոցով քարուքանդ է արվել Գնալըում գտնվող ս.Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցու կողքին կիսակառուցված դահլիճը: Ինչպես խոստացել էինք, ներկայացնում ենք մանրամասնություններ՝ պոլսահայ *«Մարմարա»*, *«Ժամանակ»* եւ թուրքական *«Ջումհուրրիյեթ»* թերթերի մեկնաբանությամբ:

«ՄԱՐՄԱՐԱ». Ապրիլ 12

Երէկ իրիկուն համայնական շրջանակներէ ներս կայծակնային արագութեամբ տարածուեցաւ լուր մը, ըստ որու Կղզեաց քաղաքապետութիւնը հինգշաբթի, ժամը 15-ին, յատուկ բուլդոզէրներու գործածութեամբ փլցուցած է յառաջամասն ու ճեղունի մասը, ինչպէս նաեւ առջեւի հայկական ոճով շքամուտքը այն հաւաքասրահին, որ կը կառուցուի Գնալըի եկեղեցւոյ քովի հողամասին վրայ: Գնալըի քաղաքացիներն ու համայնական շրջանակներ մեծ ցաւով դիմաւորեցին այս լուրը, եւ համայնքին վարիչները իսկոյն շարժման անցան՝ արգելք ըլլալու համար փլուզումի որոշումին, բայց Կղզիներու քաղաքապետէն տեղեկացան, թէ շինութիւնը կեցնելու որոշումը եկած է Անկարայէն, ուստի տեղւոյն քաղաքապետութիւնը ոչինչ կրնայ ընել այդ որոշումին դէմ: Գնալըի քաղա[illegible]ը կը պնդէ, թէ շինութիւնը պարտէզին ծովի աստիճանաւոր բարձրութենէն աւելի բարձր պիտի չըլլար եւ ո՛չ մէկուն տեսարանին վնաս պիտի պատճառէ:

Լուրը այսօր արձագանգ գտած է *«Ջումհուրրիյէթ»*ի մէջ ալ, ուր կ՚ըսուի թէ հայ համայնքի շրջանակներէ կարգ մը անձեր դառն հեգնանքով «զատկուան նուէ՞ր» որակած են քաղաքապետութեան այս միջամտութիւնը: «Ջումհուրրիյէթ» կը գրէ որ քաղաքապետութիւնը փլուզումը կատարած է այն ամբաստանութեամբ, թէ շինութեան համար արտօնագիր չէ առնուած: Մեսրոպ եպիսկոպոս ալ կը պատասխանէ թէ 1936-էն ասդին նմանօրինակ շինութիւններ յաճախակի կերպով կատարուած են:

«ԺԱՄԱՆԱԿ». Ապրիլ 12

Կղզեաց թաղականական խորհուրդի անդամներ եւ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի հոգաբարձութեան ատենապետ պրն. Փիլօ Աթաճ իսկոյն դիմած են Կղզեաց քաղաքապետին, [illegible] Ռեջեփ Քոչի, որ եկած բողոքներուն եւ գանգատներուն պատասխանած է, թէ հարցին լուծումը իր ուժէն վեր է եւ փլուզումի հրահանգը Պոլսոյ կուսակալութեան միջոցով ստացուած է ուղղակի արտաքին գործոց նախարարութեան թրքահայ համայնքի հարցերու գրասենեակէն:

Հաւաստի աղբիւրներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, սոյն գրասենեակը տեղեկութիւններ ստացած է պոլսահայ անհատներէ, որոնք պնդած են թէ եկեղեցւոյ կցուած ստորերկրեայ կառոյցը ոչ թէ եկեղեցիի սրահ է, այլ՝ հայ ազգամոլութեան քարոզչութեան կեդրոն:

Կղզեաց թաղական խորհուրդի անդամները հերքած են այս անհիմն զրպարտութիւնը եւ յայտնած են, թէ եկեղեցւոյ բակը որեւէ կերպով արտաքին փոփոխութեան չէ ենթարկուած, այլ հարաւային պատին կից հսկայ ջրամբարը վերածուած է կրկին ստորերկրեայ սրահի մը:

Պետութեան կողմէ փլուզումի հրահանգին երէկի գործադրութիւնը յուզում պատճառած է Պատրիարքարանի եւ համայնքային շրջանակներու մէջ, որոնք չեն հասկցած թէ ի՞նչպէս Մեծ կղզիի յոյն եկեղեցւոյն կից եւ նորէն Մեծ կղզիի հրէից Սինագոգի բոլորտիք շէնքերու շինութիւնները անտես կ՚առնուին եւ Հայ եկեղեցւոյն համեստ մէկ ծխանոցը այսպէս անողոքաբար կը կացինահարուի: Առաջինները ստորերկրեայ ալ չեն, այլ՝ բազմայարկանի փառաւոր շէնքեր: Անկասկած անոնք ալ չունին շինութեան արտօնագիր, որ բոլոր փոքրամասնութեան վակըֆներէն կը զլացուի 2762 թիւ վակըֆներու օրէնքին համաձայն:

«ՋՈՒՄՀՈՒՐՐԻՅԷԹ». Ապրիլ 12

Շինութիւնը, որ սկսած էր անցեալ դեկտեմբերին եւ տակաւին ամբողջացած չէր, Կղզիներու քաղաքապետարանին կողմէ փլցուեցաւ այն պատճառաբանութեամբ, որ արտօնութիւն չունէր: Պոլսոյ քաղաքապետարանի շինութիւններու բաժնին նախագահը ըսած է այս մասին. *«Ճշդուած է թէ Գնալըի հայկական եկեղեցւոյ կից սրահին շինութիւնը, որու հիմնարկէքը կատարուած ու սիւները զետեղուած են, արտօնութիւն չունէր»:*

ՄԱՐՄԱՐԱ». Ապրիլ 13

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Կղզիներու քաղաքապետութեան պաշտօնեաները երէկ ժամը 10-ին երկու բուլդոզէրներով գացին Գնալըի եկեղեցւոյ յարակից շինութեան վրայ եւ մնացեալ մասն ալ քանդեցին ամբողջովին, քարուքանդ ընելով ու անբուլոյտի վերածելով ամբողջ շինութիւնը: Բուլդոզէրները քանդեցին բոլոր սիւները, պատերը եւ վար իջեցուցին առաստաղը, որ փուլ եկաւ ահաւոր աղմուկով մը: Փլուզումի ընթացքին բուլդոզէրները արմատախիլ ըրին նաեւ եղեւնիներէն մէկը եւ վնասեցին հեռաձայնի ցանցերուն: Հակառակ որ քաղաքապետութիւնը խոստացած էր մինչեւ իրիկուն սպասել, չգործադրեց այս խոստումը, եւ քաղաքապետութեան այս անզիջող եւ անողոք վերաբերումը մեծ ցաւ պատճառեց Գնալըի մէջ եւ համայնական շրջանակներէ ներս ուր կը կարծուէր վերջին վայրկեանին կարելի պիտի ըլլար որոշ համաձայնութիւն մը գոյացնել իշխանութիւններու հետ:

Երէկ պրն. Փիլօ Աթաճի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը ուզեց տեսակցութիւն մը ունենալ Պոլսոյ կուսակալ Ձաֆեր Բայարին հետ, բայց կուսակալը ժողովի մէջ էր եւ լուր ղրկեց, որ եթէ պատուիրակութիւնը Գնալըի հարցով եկած է, այդ հարցը իր պատասխանատուութեան սահմաններէն ելած է արդէն եւ ընելիք բան չունի, քանի որ հրահանգը եկած է ուղղակի Անկարայէն: Պատուիրակութիւնը այս պայմաններու մէջ չէ կրցած տեսակցութիւն մը ունենալ կուսակալին հետ:

«ԺԱՄԱՆԱԿ». Ապրիլ 13

«Ջումհուրրիյէթ» թերթի յօդուածը կարդացող տեղացի եւ օտար թղթակիցներ հեռաձայնով Հայոց պատրիարքարանի դիւանը դիմած են աւելի լայն տեղեկութիւն ստանալու համար: Ատոնցմէ գերմանական քրիստոնեայ գործակալութեան մը թղթակիցը, կէսօրէ ետք ժամը 17-ին հանդիպում մը ունեցած է Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Գարեգին Ս. արքեպիսկոպոս Գազանճեանի հետ: Պատրիարքը յայտնած է իր ցաւը եւ ըսած է, որ ասկէ առաջ Պոլիս պաշտօնավարած միջոցին այսպիսի ցաւալի բաներ չէ տեսած: Պատրիարքարանը կ՚ուզէ հաւատարիմ մնալ օրէնքներուն, բայց միաժամանակ պէտք չէ մոռնալ, որ ան վերին պաշտպանն է Հայ Եկեղեցւոյ եւ անոր անդամներուն բոլոր իրաւունքներուն այս երկրին մէջ: *«Հայ համայնքը, ըստ Գարեգին պատրիարք, այս երկրին ամէնէն հաւատարիմ փոքրամասնութիւնն է եւ քաղաքապետութեան միջոցով առնուած քայլը երբեք պիտի չարդարանայ»:*

Թղթակիցը ապա զրոյց մը ունեցած է նաեւ Կրօնական ժողովի ատենապետ եւ Կղզեաց տեսուչ Մեսրոպ եպիսկոպոս Մութաֆեանի հետ: *«Փլուզումը ապօրէն է,- ըսաւ Մեսրոպ եպիսկ.:- Նախ եւ առաջ, միջազգային կանոններ ոտնակոխ եղած են: Ոչ մէկը երկրի մէջ, որեւէ տեղ, ոչ որ իրաւունք ունի սրբատեղիի մը պարտէզէն ներս այսպիսի բրտութեամբ ներս խուժելու:*

Եթէ փլցնել կ՚ուզէին, ըստ օրինի գրաւոր կերպով պէտք է տեղեակ պահէին եկեղեցւոյն վարչութիւնը: Եթէ չանսար վարչութիւնը, այն ատեն քաղաքապետութիւնը իրաւունք կ՚ունենար կեցնելու եղած աշխատանքը: Կնքուած գործը եթէ չարունակուէր, այն ատեն դատարան կը դիմէին եւ դատարանի որոշումով միայն կրնային փլցնել արդէն ստորերկրեայ կառոյց մը եղող մեր եկեղեցւոյն սրահը: Ատոնցմէ եւ ոչ մէկը եղաւ: Ի՞նչ ըրած էր մեր եկեղեցին կամ համայնքը, որ այսպիսի բինախճիր արարքի մը նշաւակ դառնայ: Ի՞նչ կը սպասուի մեզմէ հիմա. օրհնե՞նք այս քայլը առնողները»:

Ադոլֆ Հիտլեր. «Ո՞Վ Է ԱՅՍՕՐ ԽՈՍՈՒՄ ՀԱՅԵՐԻ ՋԱՐԴԻ ՄԱՍԻՆ»

1945 թ. նոյեմբերի 24-ին, «Նյու Յորք Թայմզը» հրապարակում է «Նացիստական Գերմանիայի ուղին դեպի պատերազմ» վերնագրով մի հոդված, որը Բեռլին էր ուղարկել Նյուրնբերգի նրա թղթակիցը նոյեմբերի 23-ին: Պարզվում է, որ ամերիկացիները Միջազգային ատյանին են տրամադրել Գերմանիայում բռնագրավված փաստաթղթեր, որոնք «պատերազմի նախօրյակին նացիստների դիտավորությունների վերաբերյալ ապշեցուցիչ վկայություններ» են հաղորդում: Փաստաթղթերից մեկը Հիտլերի ճառն է, որ նա արել էր 1939 թ. օգոստոսի 22-ին, Օբերզալցբերգում, իր կոմանդանտարների առաջ, նախքան Լեհաստան ներխուժելը: «Մեր ուժը կայանում է արագության եւ դաժանության մեջ,- ասում է Ֆյուրերը:- Չինգիզ Խանը կանխամտածված եւ թեթեւ սրտով էր մահվան բերանն ուղարկում հազարավոր կանանց ու երեխաների: Եւ պատմությունն ի դեմս նրան տեսնում է լոկ պետության մեծ հիմնադրի: Ինձ չի հետաքրքրում, թե արեւմտաեւրոպական թույլ քաղաքակրթությունը ինչ է ասում իմ մասին: ...Պատերազմի նպատակը չէ որոշակի սահմանների հասնել, այլ ֆիզիկապես ոչնչացնել հակառակորդին: Դրա համար իմ հարվածայինների բանակը կազմ ու պատրաստ եմ պահում, այսօր առայժմ միայն Արեւելքում,- հրահանգելով նրանց, որ առանց գթալու ու խղճի ոչնչացնեն ծագմամբ լեհ կամ լեհերեն խոսող բոլոր տղամարդկանց, կանանց ու երեխաների: Սրա՝ միջոցով մենք ձեռք կբերենք այն կենսական տարածքը, ինչի կարիքը զգում ենք: Ո՞վ է այսօր խոսում հայերի ջարդի մասին»:

«Նյու Յորք Թայմզի» հրապարակած փաստաթուղթը չի նշվում Նյուրնբերգի դատավարության թղթերի մեջ:

«Պատճառը հետեւյալն է,- ասում է Միջազգային ատյանի անդամ Ալդերմանը, նոյեմբերի 26-ի նիստում:- Փաստաթուղթը մեզ է հասել ամերիկացի մի լրագրողի միջոցով եւ հավակնում է Օբերզալցբերգի ժողովի իսկական հաշվետվությունը լինել: Այն ամերիկյան լրագրողին է հանձնել մի երրորդ անձնավորություն: Սակայն մենք ոչ մի ապացույց չունենք, որ փաստաթուղթը իսկապես փոխանցվել է այն մարդու կողմից, ով սղագրել է ճառը»:

Իսկապես, Հիտլերի ճառի տեքստը Բեռլինում Ասոշիեյթըդ պրեսի ղեկավար Լուի Լոխներին է հանձնվել գերմանական շտաբի մի սպայի կողմից, որն իր հերթին այն ստացել էր ժողովին ներկա եղած եւ լսածից սարսափած մի գեներալից: Լոխները գաղտնի է պահում սպայի անունը եւ փաստաթուղթը տալիս Բեռլինում բրիտանական դեսպանատան աշխատակից Օջիլվի Ֆորբսին, որն այն հանձնում է արտգործնախարարությանը: 1942 թ. «Ի՞նչ կարելի է անել Գերմանիայի մասին» վերնագրված գրքում Լոխները հրապարակում է Հիտլերի ճառի տեքստը: Ավելի ուշ հայտնի է դառնում, որ Լոխները լավ հարաբերությունների մեջ էր Հիտլերի մամուլի կցորդ Օտտո Դիտրիխի հետ, սա այդ ընկույզ փաստաթուղթն ստացել էր փոխգնդապետ Ֆոն Բեկի մտերիմներից մեկից, որը զգուշավորությունից այն գաղտնի կերպով անցկացրել էր Միացյալ Նահանգներ:

Ֆյուրերի որեւէ այլ տեքստում ոչ մի ակնարկ չկա հայերի ջարդի մասին: Այս լռությունը շատ տարօրինակ է, քանի որ նացիոնալ-սոցիալիստական կուսակցության ակունքներում Հիտլերը շփվում էր հայերի կոտորածի անմիջական վկաների հետ: Դրանք են Էրզրումի գերմանական հյուպատոս Մաքս Էրվին Շոյբեր-Ռիխտերը՝ հայերի պաշտպանը, ավելի ուշ՝ նացիստական կուսակցության գաղափարախոսներից, Անդրկովկասի գերմանական շտաբի ողջ անձնակազմը 1923 թ. գտնվում էր Մյունխենում, Լուդենդորֆը, Ֆոն Զեեկտը, Ֆոն Լոսովը եւ Բեռլինի ու 1918-ի Հայկական հանրապետության միջեւ կապ հաստատող Կրես Ֆոն Կրեսենշտայնը, հայասեր Պաուլ Ռորբախը եւ բարոն Ֆոն Զեբոտենդորֆը: Հիտլերը, ուրեմն, ամեն ինչին տեղյակ է[illegible]: Ջարդերից ի՞նչ դաս է նա քաղել, եթե ոչ պատերազմի ժամանակ քաղաքացիական բնակչությունը անպատիժ կոտորելու հնարավորությունը: Նրա խոսքերում ակնարկվում է լեհ քաղաքացիական բնակչության մասին, որը գերմանական օկուպացիայի ժամանակ չխնայվեց, սակայն սիստեմատիկ կերպով էլ չոչնչացվեց: Հիտլերի ճառում չի խոսվում լեհական հրեաների մասին, որոնք արդեն արմատապես ոչնչացվեցին, վճիռը կայացվել էր 1941 թ. համաձայն Գյորինգի նամակի, եւ հաստատվել 1942 թ. Վանզեեի կոնֆերանսում: Ուստի չի կարելի եզրակացնել, թե Հիտլերի այդ ակնարկը ուղիղ կապ է հաստատում երկու ցեղասպանությունների միջեւ:

Իվ ՏԵՐՆՈՆ

«Հայ Դ[illegible]» Փարիզ, 1983

The European

ՎԵՃ՝ ԳՅՈՒԼԲԵՆԿՅԱՆԻ ԱՐՎԵՍՏԻ ՀԱՐՍՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ

Այս խորագրի տակ «Յուրոփիըն» շաբաթաթերթը իր մարտի 22-24-ի համարում գրում է.

Լարված պայքար է գնում Եվրոպայի ամենահարուստ մշակութային ֆոնդի՝ հայածին տարօրինակ միլիոնատիրոջ՝ Գալուստ Գյուլբենկյանի իրաքյան նավթից եկած եկամուտները ծախսելու նպատակով 1957 թ. ստեղծված Գալուստ Գյուլբենկյան հիմնարկության ղեկին տիրանալու համար:

Գյուլբենկյանն ինքը նախագահ էր նշանակել դոկտոր Ազերեդո Պերդիգաոյին, սակայն վերջինս, թեեւ տակավին աշխույժ, արդեն 94 տարեկան է: Հետեւաբար բռնկվել է արդեն հաջորդության պայքարը, որի ընթացքում Գյուլբենկյան ընտանիքը դուրս է արված՝ հօգուտ ամբողջությամբ պորտուգալացիներից կազմված վարչության: Հիմնարկության կենտրոնը գտնվում է Պորտուգալիայում:

Հիմնարկության կանխիկ միջոցները գնահատվում են 1,6 միլիարդ դոլլար: Նրա արվեստի անգին գանձերի մեջ կան եգիպտական, հռոմեական եւ հունական արվեստի գործեր, ինչպես նաեւ նկարներ Ռեմբրանդտից, Ռուբենսից եւ իմպրեսիոնիստներից:

Այս պայքարի արմատները երկարում են մինչեւ 1989 թ.-ը, երբ 9 հոգուց բաղկացած վարչությունը շրջեց նախապես ընդունված մի որոշում, ըստ որի հիմնադրի զարմիկ Ռոբերտ Գյուլբենկյանն էր դառնալու նոր նախագահ: Փոխարենը, վարչությունը որոշեց հաստատել «ռոտացիոն նախագահության» համակարգ, որտեղ վարչության անդամները տարիքային ավագության կարգով հերթով նստում են նախագահական աթոռին: Հետեւաբար, դոկտ. Պերդիգաոյին հաջորդելու է Կոիմբրա համալսարանի ռեկտոր՝ պրոֆ. Ֆերրեր Կորրեյան:

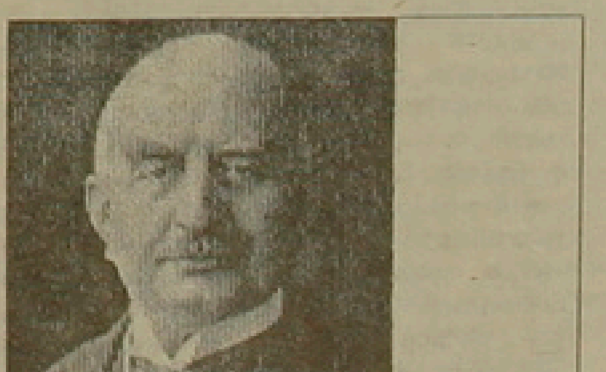

Սկզբում Ռոբերտ Գյուլբենկյանը ոչ մի մեկնաբանություն չկատարեց այդ որոշման մասին, սակայն հետագայում իր որդին՝ Միքայելը, անարդար գտավ այն եւ հեղինակավոր *«Էսպրեսսո»* շաբաթաթերթում հրապարակված մի հարցազրույցի ընթացքում առարկեց, թե իր հայրը տարիներ շարունակ ամենամոտիկ գործակիցն է եղել Գալուստի եւ իր կյանքը նվիրել հիմնարկությանը:

Միքայելը դատապարտեց որոշումը, այն նկատելով անարգանք Գալուստի հիշատակին, ասելով. *«Եթե նա կարողանար տեսնել, թե ինչ է կատարվում, նա կրկին անգամ կմահանար կաթվածից»:*

Հիմնադրի հետնորդներից երեքն այժմ մաս են կազմում հիմնարկության ղեկավարության. Ռոբերտը, Միքայելը եւ Գալուստի թոռը՝ Միքայել Եսայանը: Նրանք երեքն էլ ներկայումս դաշինք են կազմել՝ ընդդեմ, իրենց ասելով, պորտուգալացի վարչականների բռնահարվածին:

Գյուլբենկյանի արվեստի գանձերը, հավաքված իր ամբողջ կյանքի ընթացքում, Միացյալ Նահանգներում էին գտնվում, երբ պատերազմ ծագեց Եվրոպայում: 1942-ին փախչելով օկուպացված Ֆրանսիայից եւ հանգրվանելով Լիսաբոնում, Գալուստը մտածում էր դրանց տեղավորման եւ իր ծրագրած հիմնարկության ստեղծման մասին:

Մ. Նահանգները հավանական երկրներից մեկն էր, սակայն ճարպիկ եւ ուշիմ իրավաբան դոկտ. Պերդիգաոն իր գործը կատարեց, Պորտուգալիային վերապահելով կենտրոնավայրի իրավունքը: Այդ պահից սկսած նա էր վարում հիմնարկության գործերը, ստեղծելով Եվրոպայում ամենագեղեցիկ պատկերասրահներից մեկը եւ տնօրինելով գիտական հետազոտությունների, կրթաթոշակների, հիվանդանոցների եւ բարեգործական հիմնարկների օգնության հատկացված ֆոնդերը:

Ռոբերտ Գյուլբենկյանն այդ գործում նրա օգնականն էր եւ համարվում էր նրա հաջորդը: Սակայն այժմ դաշույնները դուրս են հանված պատյաններից, եւ մրցակից խմբակների միջեւ պայքարը կարող է դուրս ընկնել հավասարակշռությունից:

ՋՈԱՆԱ ՌՈՋԱՐԴՈ
Լիսաբոն

digitised by A.R.A.R.@

ԾՈՑԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԵՏՈ

ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԻՐԱՆՈՒՄ

ԼՈՒԻԶ ԼԻՖ. US News & World Report

Իրանն իր աշխարհագրական ու ռազմավարական դիրքով, որն առավելապես ակնբախ դարձավ Ծոցի ճգնաժամի ընթացքում, գրավում է աշխարհի ուշադրությունը:

Երկրի ղեկավարները ի՞նչ ելք կգտնեն դուրս գալու 8 երկար ու ծիգ տարիներ տևած իրանա-իրաքյան պատերազմից, ավերարար երկրաշարժից, իսկ այժմ նաև հարյուր-հազարավոր իրաքցի փախստականների հոսքի պատճառով երկրում ստեղծված ծայրաստիճան դժվար դրությունից: Այդ հարցերին փորձում է պատասխան տալ արևմտյան մամուլը, հատուկ ուշադրություն դարձնելով հատկապես երկրի պրեզիդենտ Ռաֆսանջանիի որդեգրած քաղաքականությանը, որը, չնսեմացնելով հանդերձ Արևմուտքի հետ հարաբերություններից խուսափող արմատականների դերը, աշխատում է միջազգային բեմահարթակում գործուն դիրք գրավելով, դուրս գալ երկարատև մեկուսացումից և Արևմուտքի օգնությամբ լուծել երկրի հիմնահարցերը:

Իսլամական կառավարության հաստատումից 12 տարի անց, որոնցից 8-ը պատերազմական տարիներ էին, թվում էր, թե Իրանի հեղափոխական եռանդը զգալիորեն նվազած պետք է լիներ: Այաթոլլահ Խոմեյնիի՝ այդ անդրդվելի իմամի մահը 1989 թվականին բաց արեց նրա հաջորդի՝ պրեզիդենտ Հաշեմի Ռաֆսանջանիի առաջ առավել ճկուն քաղաքականություն վարելու ճանապարհը: Այժմյան կառավարության գլխավոր նպատակըն է անհատական տնտեսական գործունեությանը զարկ տալով, իրագործել 120 միլիարդ դոլլարի հասնող վերականգնողական իր հանդուգն ծրագիրը:

«Վերջին 10 տարիների ընթացքում ծախսերի սահմանափակման հետևանքով մի շարք պրոբլեմներ են առաջացել», ասում է ֆինանսների նախարար Մոհսեն Նուրբախշը. *«Այսօր մենք փորձում ենք կառավարության դերը նվազագույնի հասցնել»:*

ՓՈՂ ՎԱՍՏԱԿԵԼՈՒ ԴԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Իրանցիների մեծամասնության համար ամենահրատապ հարցն այսօր ծայրը ծայրին հասցնելն է: Շատերն աշխատում են երկու-երեք տեղ: Օտարերկրացի այցելուներն արդեն սովորել են գների անընդհատ աճի մասին բողոքներ լսել: Փորձելով փրկել իր դրամական միավորը, կառավարությունը կիսով չափ նվազեցրել է փոխանակման արժեքը: Մեկ տարուց էլ պակաս ժամանակահատվածում իրանական ռիալի ազատ շուկայական արժեքը նախկինում 1 դոլլարի դիմաց 70 ռիալից բարձրացել է մինչև 1350-ի: Եթե հաշվի առնենք, որ աշխատողների միջին աշխատավարձը կազմում է ամսական 100 հազար ռիալ (կամ 74 դոլլար) ապա պարզ կդառնա, որ ներմուծված շատ արժեքներ անհասանելի են մնում բազմաթիվ ընտանիքների համար: Բնակարանային սուղ պայմանները ստիպում են շատ երիտասարդների հրաժարվել ամուսնանալուց:

«Ուտելիքը դեռ ոչինչ, մեծ պրոբլեմ չէ,- ասում է Թեհրանում աշխատող մի մատուցող, ցույց տալով մրգերով և բանջարեղենով լեցուն խանութների ցուցափեղկերը,- *սակայն սառնարան կամ հեռուստացույց գնելը չափազանց դժվար է»:* Տաքսու մի վարորդ թքնելով 200 ռիալանոց թղթադրամի վրա, ասում է. *«Իրանական փողը բանի պետք չէ»:*

Թեհրանը, որ 1980 թվականին ընդամենը 4 միլիոն բնակիչ ուներ, այժմ տնքում է 12 միլիոնի ծանրության տակ, վերջին 10 տարիների ընթացքում չկարողանալով լուրջ ներդրումներ կատարել նույնիսկ պաշտպանական նշանակություն ունեցող կառույցների շինարարության գործում: Օրվա ընթացքում էլեկտրական հոսանքի հաճախակի խափանումներ են տեղի ունենում էլեկտրաէներգիայի պաշարների անբավարարության հետևանքով: Քաղաքի մայթերը քանդված են, կոյուղու խողովակներից հոսող կեղտաջուրը ողողում է փողոցները, մինչ իրանական արտադրության «Փեյքան» ավտոմեքենաները դղրդյունով առաջ են շարժվում՝ շատ հաճախ առաջացնելով երթևեկության խցանումներ:

Հազարավոր իրանցիներ անցյալ շաբաթ հավաքվեցին Իմամ Հուսեյն հրապարակում՝ հավատարմորեն նշելու Իրանի իսլամական հանրապետության հռչակման 12-րդ տարեդարձը: Հազիվ էր խորհրդարանի անդամ մոլլան ավարտել իր ելույթը, երբ ամբոխի միջից լսվեցին «Մահ Ամերիկային», «Մահ Իսրայելին» կոչերը: Այնուհետև ժողովուրդը ցրվեց վայելելու գարնանային արևոտ օրը:

«Շարունակ միևնույն ելույթներն ենք լսում», քրթմնջաց չադրայով մի կին, որն Այաթոլլա Խոմեյնիի անխոնջ հետևորդներից էր:

ԳՈՒՆԱԳԵՂ ՉԱԴՐԱՆԵՐ

Նախագահ Ռաֆսանջանիի կառավարությունը վերջերս բավականին թուլացրել է իսլամական կրոնով նախատեսված սահմանափակումները, որոնք մինչև անցյալ տարի դեռ գործում էին ամենայն խստությամբ: Այժմ փողոցներում կարելի է տեսնել կանանց, որոնք պուտ-պուտ նախշերով հագուստներ են հագած կամ վառ գույնի չադրաներ են կրում: Ոմանք նույնիսկ շպարվում են, ինչ մի ժամանակ խիստ արգելված էր: Նախկինում օգտագործվող սև, մուգ կապույտ կամ շագանակագույն չադրաների փոխարեն այժմ ավելի վառ գույների կարելի է հանդիպել. կարմիր, մանուշակագույն, բաց կապույտ և այլն: Քաղաքի այգիներում կարելի է երաժշտություն լսել, մի բան, որ առաջներում հնարավոր չէր:

Հակառակ այս բոլորի, իսլամական հեղափոխությունը դեռևս մնում է չափազանց «զգաստ», այսպես կոչված «խրամատային» վիճակում: Առնվազն հինգ տարբեր անվտանգության ջոկատներ, չըհաշված Սավաման՝ Իրանի հետախուզական գործակալությունը, երկրին լուրջ վտանգ են սպառնում: Արմատականներն այժմ բավական ուժեղ են, և կարող են խոչընդոտել Արևմուտքի հետ հարաբերությունները կանոնավորելու Ռաֆսանջանիի ծրագրերին: Անցյալ տարվա հոկտեմբերին Թեհրանում անգլիական դեսպանատան վերաբացումից հետո, 7 նռնակ է նետվել նրա վրա: Իրանական կառավարությունը ամիսներ առաջ որոշել էր ազատ արձակել Ռոջեր Կուպեր անունով մի բրիտանացու, որը 5 տարվա բանտարկության էր դատապարտվել լրտեսության մեղադրանքով, սակայն ծայրահեղականների ընդդիմադրության հետևանքով անընդհատ հետաձգվում էր դրա իրականացումը: Երբ Կուպերին վերջապես ազատ արձակեցին, իրանական իշխանությունները նրան գաղտնի օդանավակայան տեղափոխեցին: Մինչև վերջին րոպեն Անգլիայի պաշտոնական շրջանակները վստահ չէին, թե իրենց համաքաղաքացին կկարողանա դուրս «ծլկել» այդ երկրից:

Եվ չնայած արտաքին գործերի նախարարությունը մեծ ջանքեր է գործադրում Արևմտյան Եվրոպայի և արաբական երկրների հետ հարաբերությունները բարելավվելու ուղղությամբ, սակայն Իրանի մի շարք պաշտոնական անձինք կարծես այնքան էլ շահագրգռված չեն վերականգնելու հարաբերությունները Ամերիկայի հետ: Նրանք նույնիսկ կողմնակից չեն ազատ արձակելու ամերիկացի այն պատանդներին, որոնք ձերբակալվել են Լիբանանում իրենց՝ ծայրահեղականների իսկ հովանավորած խմբերի կողմից: *«Մենք համաձայն ենք, որ բոլոր պատանդներին, անկախ ազգությունից, ազատ արձակեն»*, ասում է Մահմուդ Վաեզին՝ եվրոպական և ամերիկյան հարցերի գծով արտաքին գործերի փոխնախարարը: Այդ պատանդների թվում նա նշում է Շեյխ Քերիմ Օբեյդային, որ լիբանանցի շիա է, և բոլոր մյուսներին, որոնք այժմ գտնվում են իսրայելական բանտերում: Վաեզին մի շարք պատճառներ է թվարկում, որոնք խոչընդոտում են հարաբերությունները բարելավել, օրինակ, Միացյալ Նահանգներում իրանական ներդրումների սառեցումը և կամ միջազգային կազմակերպություններում Իրանի հանդեպ Ամերիկայի բռնած դիրքը:

«Ռեյգանի հետ համեմատած, Բուշի կառավարությունը դրական շատ հայտարարություններ է արել, սակայն գործնականում երկուսն էլ նույն կերպ են վարվում», ասում է Վաեզին:

«Իրանը չի կարող Ամերիկային վստահել», բողոքում է Իրանի գլխավոր թերթերից մեկի՝ «Ռեսալա՛թ»-ի խմբագրի տեղակալ Ալի Սարաֆրազը:- *Նույնիսկ այն ժամանակ, երբ Օլիվեր Նորթի խումբը ժամանեց Իրան գաղտնի բանակցությունների, ամերիկացիները մեզ վաճառեցին Tow տիպի հրթիռներ, որոնք ոչ մի բանի պիտանի չէին»:*

ՎՍՏԱՀՈՒԹՅԱՆ ՁԵՌՔ ԲԵՐՈՒՄ

Իրանը փորձում է իր հարաբերությունները բարելավել Սաուդյան Արաբիայի և Ծոցի մյուս երկրների հետ, մասամբ այն պատճառով, որ տնտեսությունը վերականգնելու իր ջանքերը մեծապես կախված են նավթարդյունահանող երկրների հետ համագործակցությունից: Անցյալ շաբաթ Իրանը բացեց իր դեսպանատունը Ռիադում և համաձայնություն կնքեց 100 հազար իրանցի ուխտավորներ ուղարկել Մեքքա այս տարի: Արտաքին գործերի նախարարությունը նույնիսկ ավելի սերտ հարաբերություններ է մշակում:

«Առաջին քայլը վստահություն ձեռք բերելն է, ասում է փոխնախարար Վաեզին: *Երկրորդը՝ չհարձակման պայմանագրեր կնքելը»:*

Ռաֆսանջանիի կառավարությունը հրակայական ջանքեր է գործադրում թուլացնելու, ուժեղագույն մի խմբակցություն, այսպես կոչված «Իսլամական կողմնորոշման նախարարության» ազդեցությունը երկրի տնտեսության վրա: Այն նաև փորձում է վերանայել արտաքին ներդրումների մասին օրենքը՝ ցանկալով ավելի նպաստավոր պայմաններ ստեղծել դրանց համար: Ձգտում է հասնել ազատ առևտրական գոտիների ստեղծմանը մասնավորապես Իրանի հարավային կղզիներում՝ քաջալերելով մասնավոր սեկտորի ներդրումներն այնտեղ:

Սակայն Իրանի գործարար շրջանակները կասկածանքով են վերաբերվում կառավարության այս ձգտումներին՝ վախենալով քաղաքականության կտրուկ շրջադարձից: Երկրում տիրող հակասական օրենքները, լայն տարածում գտած կաշառակերությունը, ինչպես նաև աշխատողների մեծ մասի գործից անհրազեկությունը, խոչընդոտում են մասնավոր սեկտորի կողմից ներդրումների ավելի արագ կատարմանը:

«Ժամանակ է պետք, որ մարդիկ գիտակցեն և սկսեն վստահել նոր քաղաքականությանը», ասում է ֆինանսների նախարարը:

Բայց ցանկության դեպքում էլ Ռաֆսանջանիի կառավարությունը տակավին ի վիճակի չէ չափավորություն մտցնելու թե արտաքին և թե ներքին քաղաքականության մեջ: Ամբողջ երկրով մեկ և նույնիսկ կառավարության մեջ տարածում գտած արմատական խմբավորումները (ուսանողական կազմակերպություններ, իսլամական միություններ, պատգամավորներ), դեռ շատ ուժեղ ազդեցություն ունեն ժողովրդի վրա: Կալիֆոռնիայում ուսանած մի արմատական, օրինակ, որն օժանդակել էր Թեհրանում ամերիկյան դեսպանատան գրավմանը՝ 1979-ին, այժմ էլ շարունակում է մնալ արաբական և աֆրիկյան երկրների գծով արտաքին գործերի նախարարի տեղակալի պաշտոնում: Գրքեր, թերթեր և ֆիլմեր գրաքննելուց բացի «իսլամական կողմնորոշման նախարարությունը», որը ճանաչված է որպես «մշակութային հեղափոխության հավատարիմ պաշտպան», վետոյի իրավունք է տվել նախարարություններին՝ մերժելու ցանկացած նախագիծ, որ իրենց կարծիքով հակաիսլամական է:

«Այդ երկրում հրամանների վերահսկումը կատարվում է ոչ թե վերևից ներքև, այլ մի կողմից՝ մյուսը», ասում է արևմտաեվրոպացի մի դիվանագետ:

Թվում է, թե Ռաֆսանջանին նախընտրում է, խուսանավելով «գերազանցել» արմատականներին, փոխանակ նրանց դեմ բացահայտ պայքարելու: Նրա քաղաքականության հաջողությունը կախված է այն բանից, թե որքանով կհաջողվի թուլացնել իր հակառակորդներին:

«Մենք սովորում ենք խաղի մեջ դնել մեր խաղաքարտերը, ասում է արտաքին գործերի նախարարի խորհրդատու Մոհամմեդ Ջավադ Լարիջանին: *Կառավարությունը այնքան էլ անհանգստացած չէ արմատականների գոյությամբ: Եթե նրանք բացահայտորեն կառավարության դեմ գրնան, շատ շուտով կկործանվեն: Կառավարությունը մտածում է այսպես. ի՞նչ կարիք կա նրանց դուրս մղելու ասպարեզից, եթե առանց այն էլ ինքը կարողանում է անել այն ամենը, ինչ կամենում է»:*

Իրանի խորհրդարանում՝ մեջլիսում, արմատականներն ունեն ձայների մեծամասնություն. մի բան, որ Ռաֆսանջանիի կողմնակիցները ցանկանում են փոխել հաջորդ տարվա ընտրությունների ժամանակ: *«Կազմված լինելով Իմամի մահից առաջ, այս խորհրդարանը իր վրա է կրում այդ ժամանակ գոյություն ունեցած ուղղությունների ազդեցությունը*, ասում է իրանցի պաշտոնական մի անձնավորություն: *Կազմվելիք չորրորդ խորհրդարանում Ռաֆսանջանիի կողմնակիցներն ավելի շատ կլինեն»:*

Դանդաղ, սակայն հետզհետե ավելի վճռական քայլերով նախագահ Ռաֆսանջանին կարողանում է մեկուսացնել իսլամական հեղափոխության մոլի նվիրյալներին՝ փորձելով պահել նրանց պետության «հովանու» ներքո, երբեմն նույնիսկ, վստահելով իրականում քիչ իշխանություն ունեցող խորհրդանշական պաշտոններ: Հուսեյն Մուսավին, որն Այաթոլլահ Խոմեյնիի օրոք վարչապետ էր, այժմ զբաղեցնում է նախագահի խորհրդատուի պաշտոնը՝ դա փաստորեն նրան հեռու է պահում հասարակական կյանքից: Մոհսեն Ռաֆիկ Դոստը՝ հեղափոխության նախկին պահակախմբի հրամանատարը, որն օգնել էր կազմելու լիբանանցի շիա ահաբեկչական խմբավորումը, այժմ գլխավորում է Մուսթազաֆների իսլամական հաստատությունը: Ուահիդ Գորջին՝ Փարիզի իրանական դեսպանատան թարգմանիչը, որին ֆրանսիացի հետախույզները համարում են Փարիզում 1986 թվականին տեղի ունեցած մի շարք պայթյունների կազմակերպիչ, այժմ իսլամական փիլիսոփայություն է սովորում Թեհրանի համալսարանում: Ալի Աքբար Մոհթաշեմին, որը Սիրիայում դեսպան և ներքին գործերի նախարար լինելով, վերահսկել էր ժամանակին շիա ահաբեկչական խմբավորումների կազմավորմանը Լիբանանում, շարունակում է մնալ մեջլիսում որպես պատգամավոր, և արմատական խմբի «խոսնակ»: Սակայն Ամերիկայի դեմ պատերազմում Իրաքին նեցուկ կանգնելու իր կոչերը, ուղղված իրանցիներին, հզոր զենք հանդիսացան հակառակորդների ձեռքում պայքարելու իր և ընդհանրապես արմատականների դեմ: Մեհդի Քյարրուբին՝ խորհրդարանի նախագահը, որը որպես «նահատակների ընկերության» ղեկավար մասնակցել է իրանական ահաբեկիչների «արտահանմանը», դեռևս մնում է հայտնի այրախոհ: Այնուամենայնիվ, նա կողմնակից է Ռաֆսանջանիի գործարկած 5-ամյա տնտեսական ծրագրին և նույնիսկ կողմ է քվեարկել այն առաջարկին, որ Մեծ Բրիտանիայի հետ հարաբերությունները բարելավվեն: Սակայն իր համոզմունքներով նա դեռ երկար կմնա Մեծն Սատանայի՝ ԱՄՆ-ի հետ համագործակցության մեջ:

Ապրիլի 9

ՆՈՐ ԻՐԱՆԳԵ՞ՅԹ ՌԵՅԳԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Պրեզիդենտ Ջ. Քարտերի նախկին օգնական Գարի Սիքը «Ն. Յ. Թայմզ»ի եւ ապա «Ինտերնեշընըլ հերալդ Թրիբյուն»ի ապրիլի 16-ի համարում վերակենդանացրել է մի հին վիճաբանութիւն. պրեզիդենտ Ռեյգանի ընտրական թիմը արդյոք 1980 թ. Իմամ Խոմեյնիի հետ պայմանավորվա՞ծ է եղել ձգձգել Թեհրանում ամերիկայի պատանդների ազատումը:

Սիքը պնդում է, թե 1980 թ. հուլիսին Մադրիդի «Ռից» հյուրանոցում երկու անգամ գաղտնի վրույթներ են ունեցել Ռոնալդ Ռեյգանի ընտրարշավի ղեկավար Ուիլիյամ Քեյսին (որը հետագայում դարձավ ԿՀՎ-ի տնօրեն) եւ Իմամ Խոմեյնիի անձնական ներկայացուցիչ հոջաթոլէսլամ Մեհդի Քյարրուբին:

Քարտերի կառավարությունը 1980 թվականի ապրիլին հատուկ ռազմաջոկատ էր ուղարկել ամերիկայի պատանդներին ազատելու համար, բայց գործողությունը ձախողվել էր: Այդուհանդերձ նա հույս ուներ իր նպատակին հասնել նոյեմբերի քվեարկությունից առաջ՝ կամ բանակցությամբ, կամ էլ ազատման մի նոր փորձով: Ռեյգանի շրջապատը գիտակցում էր, որ հաջողությունը կարող է դյուրացնել դեմոկրատ թեկնածուի վերընտրությունը:

Ըստ Սիքի, Ռեյգանի ու Խոմեյնիի մարդիկ համաձայնության են եկել Փարիզում 1980 թ. հոկտեմբերին՝ ԱՄՆ-ի պրեզիդենտական ընտրություններից մեկ ամիս առաջ:

«Մոնդ», 17 ապրիլ 1991

digitised by A.R.A.R.@

Իրանի մշակույթի եւ արվեստի նախարարության հրատարակություններից «Իրանի հնագիտություն եւ արվեստ» պարբերականը 1969թ. հրատարակել է դոկտոր Փարվիզ Վարջավանդի ուշագրավ հոդվածը իրանական Խոյ քաղաքի ս. Սարգիս եկեղեցու մասին:

Չնայած հոդվածի հրատարակումից անցել է շուրջ երկու տասնամյակ, սակայն հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ներկայումս Իրանում, պետական մակարդակով մեծ աշխատանքներ են տարվում հայկական հուշարձանների վերականգնման ուղղությամբ, որոշեցինք այդ հոդվածը կրճատումներով թարգմանաբար ներկայացնել ձեր ուշադրությանը:

ԽՈՅԻ Ս. ՍԱՐԳԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Դոկտոր ՓԱՐՎԻԶ ՎԱՐՋԱՎԱՆԴ

1968 թ. մի խումբ ուսանողների հետ գիտական արշավի մեկնեցինք Ատրպատական, որտեղ խոյեցի երիտասարդներից տեղեկացանք մի հայկական եկեղեցու մասին, որն իր առանձնահատկություններով գրավեց մեր ուշադրությունը:

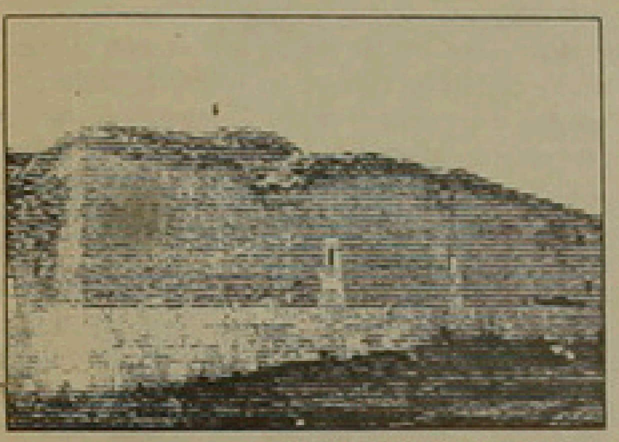

Խոյի ս. Սարգիս եկեղեցին

Ես իմ առջեւ խնդիր դրեցի մանրամասն ուսումնասիրել Խոյի եկեղեցին, գծել հատակագիծը եւ այն համեմատել Հայաստանի եւ ներկայիս Իրանի տարածքում գտնվող նմանատիպ եկեղեցիների հետ:

Պատմիչների վկայությամբ Հայաստան աշխարհն ուներ 15 նահանգ, որոնցից ամենաբարգավաճն ու հայտնին կոչվում էր Վասպուրական կամ Վաշպուրական (թագաժառանգանիստ): Այդ նահանգը գտնվում էր Արարատ լեռան հյուսիս-արեւելյան ստորոտի եւ Խոյի նահանգի միջեւ:

Հարկ է նշել, որ Աքեմենյանների թագավորության ժամանակ Հայաստանը Իրանի մի մասն է կազմել: Արշակունիների ժամանակ հայոց երկրում որպես թագավորներ իշխում էին Արշակունյաց տոհմի ներկայացուցիչները: Սասանյանների օրոք Հայաստանը մերթ ընդ մերթ ենթարկվել է Սասանյանների թագավորությանը:

Մինչեւ քրիստոնեության տարածումը, Իրանի տարբեր շրջանների, հատկապես հայաստանամերձ շրջանների եւ Հայաստանի ժողովուրդների միջեւ կրոնքի, նիստուկացի եւ մշակույթի տեսանկյունից ոչ մի տարբերություն չի եղել:

Ակներեւ է, որ Իրանի արեւմտյան շրջանները, հատկապես Արեւմտյան Ատրպատականը, հնուց անտի եղել է քրիստոնեության տարածման կենտրոններից մեկը: Ուստի եւ պատահական չէ, որ Իրանի ամենահայտնի քրիստոնեական տաճարները, ինչպիսիք են ս. Թադեի վանքը Մակվի Արտազի հարավում, ս. Ստեփանոս եկեղեցին՝ Ջուղայից 17 կիլոմետր հեռավորության վրա, ս. Գեւորգ եկեղեցին Սալմաստ՝ Զարեւանդ գավառի Հաֆթվան գյուղում, եւ վերջապես, մեր խնդրո առարկա ս.* Սարգիս եկեղեցին Խոյում՝ Հերում, գտնվում են հենց Իրանի հյուսիս-արեւմուտքում եւ արեւմուտքում: (Նշված տաճարներից բացի, այս շրջանում կան նաեւ մոտ 8 եկեղեցիներ, որոնք կառուցվել են 17-րդ դարից հետո):

Ասածից հետեւում է, որ այժմյան Խոյի շահրստանը (նահանգը) ժամանակին մտնում էր մի պատմական երկիր-պետության կազմի մեջ: Այստեղ կան պատմամշակութային արժեքավոր հուշարձաններ, որոնց վաղեմությունը հասնում է մինչեւ Ք.ծ.ա. երրորդ հազարամյակ: Խոյը հայտնի է նաեւ իր քրիստոնեական շրջանի հուշարձաններով: Քրիստոնյա հավատացյալների սրբերից մեկի՝ Վարդան Մամիկոնյանի դամբարանը գտնվում է Խոյ քաղաքի մոտակայքում, Խոյի դաշտին հարող մի բլրաքի վրա: Հիշյալ դամբարանը (10×8,5մ.) կառուցված է քարից:

Իրանական Խոյ քաղաքի Իմամզադե թաղամասում բանջարանոցների հարեւանությամբ կանգնած է մի եկեղեցի, որը հայտնի է ս. Սարգիս անվամբ:

1918 թ. դեպքերից եւ բախումներից հետո, երբ խոյաբնակ հայերը ստիպված հեռացան Խոյից, եկեղեցին մնաց լքված:

Այդ դեպքերի ժամանակ հասցրած վնասներից բացի, եկեղեցին տուժել է նաեւ հետագայում, երբ տեղաբնակները հարըստություն գտնելու ակնկալիքով «պեղումներ» են կատարել այնտեղ: Այդուհանդերձ, եկեղեցու ընդհանուր տեսքը պահպանվել է, եւ կարելի է որոշ վերականգնողական աշխատանքներից հետո վերադարձնել տաճարի երբեմնի փառահեղ շուքը:

Ս. Սարգիս եկեղեցին արտաքինից նման չէ հայկական ավանդական եկեղեցիներին: Այն ուղղանկյուն բազիլիկ է (32×18մ): Եկեղեցու պատերի բարձրությունը դրսից հասնում է 5 մետրի:

Հարավային մուտքի պատին ամրացված կարմիր քարի վրա փորագրված է զարդանախշերով երկու խաչ: Օգտագործված մոտիվները հանդիպում են նաեւ մյուս հին հայկական եկեղեցիներում: Զույգ խաչերի գագաթին փորագրված է երեք տառ՝ առաջինը Ռ-1000 երկրորդը՝ Ճ-100, իսկ երրորդը պարզ գրված չլինելու պատճառով, կարելի է կարդալ կամ Ջ-900, որը մերժվում է, կամ Զ-80 եւ Ի-20, որոնց գումարը նախորդ երկու տառերի համարժեքների հետ կազմում է 1180 կամ 1120: Երկուսն էլ ընդունելի են, եւ թույլ են տալիս ենթադրելու, որ ս. Սարգիս եկեղեցին կառուցվել է 12-րդ դարում:

ԵՐԱԶ

Երազիս մէջ ես տեսայ՝ երկինքն յանկարծ
բացուեցաւ,
Կապարագոյն մեծ երկինքն, որ ծանրացեր
էր ա՜յնքան,
Այնքա՜ն ճնշեր մեզ վրայ ու մեզ խեղդեր
էր տակաւ,
Անա յանկարծ բացուեցան կափարիչի մը
նման...

Ու երկինքին մէջ տեսայ առուակներու քով
վճիտ
Եւ մարգերու մէջ կանաչ մեր մանուկները
կայտառ
Եւ մեր կոյսերը չքնաղ, որոնց ղէմքին
վրայ ժպիտ
Եւ աչքերուն մէջ հիմա կը խաղար լոյս մը
պայծառ...

Տեսայ մայրերն անոնց մօտ գորովագեղ
արցունքով.
Մերունիներն ալեխառ ու կտրիճները բոլոր,
Ու խաղաղած՝ կ'օրհնէին բարիքն օրուան
ապահով...

Եւ մինչ տեսայ անոնց շուրջ զառնուկներու
դարաւոր
Հօտը հեզիկ արածող, տեսայ եւ գայլ մը
հեռուն,
Որ կորացուցած կը փախէր ի անս նախկին
զոհերուն...

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ

1915-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ... ԱՅՍՕՐ

«Հայաստանի Հանրապետություն» թերթը 1990 թ. ապրիլի 5-ի համարում տպագրել է *«Որտե՞ղ էիր, ռուս մտավորականություն»* ընդարձակ հոդվածը, որի հեղինակն է ճանաչված գրող եւ հրապարակախոս Անդրեյ Նույկինը: Սումգայիթյան եղեռնագործությունից հետո, սա ռուս մտավորականության շարքերում ստեղծված թերեւս ամենաճշմարիտ ու վավերական հոդվածն է Ղարաբաղի եւ հայ-ադրբեջանական «հարաբերությունների» մասին: Հոդվածն անկեղծ ու լիաձայն մի մեղադրանք է՝ ուղղված կենտրոնական իշխանություններին՝ պրեզիդենտի գլխավորությամբ, ադրբեջանական ազգայնամոլ մութ ուժերին, ռուս մտավորականությանը, որը *«թույլ տվեց»* հայ ժողովրդի՝ *«մեր բարեկամների»* հանդեպ *«այդքան դաժան ու ստոր վերաբերմունք ցուցաբերել»*:

«Մենք ձեզ հետ միասին այդ ժամանակ, այդ սարսափելի օրերին լռեցինք, համբերեցինք, չմիջամտեցինք: Նույնիսկ մի քանի տեսություններ հորինեցինք ի արդարացումն մեր քաղքենիական վգուշավորության»,- դիմելով գրչակիցներին, ասում է Նույկինը: Հոդվածում ցնցող վավերաթուղթ է պրեզիդենտի հեռագիրը Ղարաբաղում *«ցեղասպանության անմիջական կազմակերպիչներից ու ոգեշնչողներից մեկին»*՝ Վ. Պոլյանիչկոյին. *«Ձեզ մաղթում եմ քաջառողջություն, համարձակ ու վճռական գործողություններ»*:

Պատմությունը կերտում են ժողովուրդները,- հավատացրել են մեզ ոչ առանց հիմքի,- բայց պատմությունը հաճախ կերտում են նաեւ անհատները, կորօրինակ՝ պրեզիդենտը եւ իր կատարածուն, եւ դա որքան ողբերգական է ժողովուրդների համար, մանավանդ երբ արյունալից է եւ պսակված «ցեղասպանություն» բառով:

Նույկինն անկեղծ մտահոգությամբ ու ցավով փաստում է հայերի նոր, առաջին սերնդի *«ատելությունը ռուսների հանդեպ»*, խորապես հասկանում նրան եւ արդարացնում՝ դրա համար մեղադրելով կայսրությանը, իրեն եւ բյուր յուրայիններին:

«...Կրկին փորձում են հիմարացնել մեզ, ինչպես մանուկներին»... Երկու ժողովուրդ էլ դժբախտության մեջ են: Սակայն՝ որպես տարբեր: Մեկը «խաղերի հետեւանքով դահիճ է դարձել, մյուսը՝ զոհ... Այստեղ մենք պարտավոր ենք «միակողմանիություն» դրսեւորել, նախապատվություն տալով զոհին, ոչ թե դահիճին, խղճին, ոչ թե «քաղաքական նպատակահարմարությանը»... ճշմարտությանը, ոչ թե «կշռադատվածությանը»:

Նույկինի հոդվածի գրության փաստը ցույց է տալիս, որ ռուս մտավորականության մեջ խիղճը եւ արդարության ձայնը անդարձելիորեն քնած չեն: Նա իր լարված եւ վգայուն մենախոսությունն ավարտում է այսպես. *«մեր կողմից անխոհեմություն ու անպատասխանատվություն կլիներ հուսալ, որ ԽՍՀՄ պրեզիդենտն ու Գերագույն խորհուրդը, առանց հասարակայնության հզոր ճնշման, խոհեմություն ու պատասխանատվություն կցուցաբերեն ղարաբաղյան հարցը լուծելիս: Կենտրոնական կայսերական կառույցները կենսականորեն շահագրգռված են նման կարգի արյունալի «լարվածության օջախների» պահպանմամբ: Վերջապես ժամանակն է դա գիտակցել: Ուրեմն, ի վերջո, դու ու՞մ հետ ես, ռուս եւ ոչ ռուս մտավորականություն»*:

Խմբագրության կողմից.

Ապրիլի 6-ի «Նեզավիսիմայա գազետա» տպագրել է Անդրեյ Նույկինի «Որտե՞ղ էիր դու, ռուս մտավորականություն» հոդվածը, որն այնուհետեւ արտատպեց նաեւ «Հայաստանի հանրապետություն» օրաթերթը: Թե ինչպիսի արձագանք է գտել այն Մոսկվայի ադրբեջանական հասարակության շրջանում, երեւում է վերջիններիս բողոք-նամակից, որը տպագրվել է«ՆԳ»-ի ապրիլի 11-ի համարում: Սակայն առաջին անգամ այդպիսի մանրամասնությամբ եւ օբյեկտիվությամբ գրված հոդվածի տպագրությունը հուզել է ոչ միայն «ադրբեջանական լայն հասարակությանը», այլեւ պրեզիդենտ Մութալիբովին: Ըստ մեր ունեցած հավաստի աղբյուրների, վերջինս ֆեդերացիայի խորհրդի վերջերս տեղի ունեցած նիստից հետո, հանդիպելով «Նեզավիսիմայա գազետայի» թղթակցին, վրդովմունքով է խոսել Նույկինի հոդվածի մասին: Պարզվում է, որ ճշմարտացի հոդվածի երեւան գալը մեծ անհանգստություն է պատճառել Բաքվի հանրապետության ղեկավարությանը: □

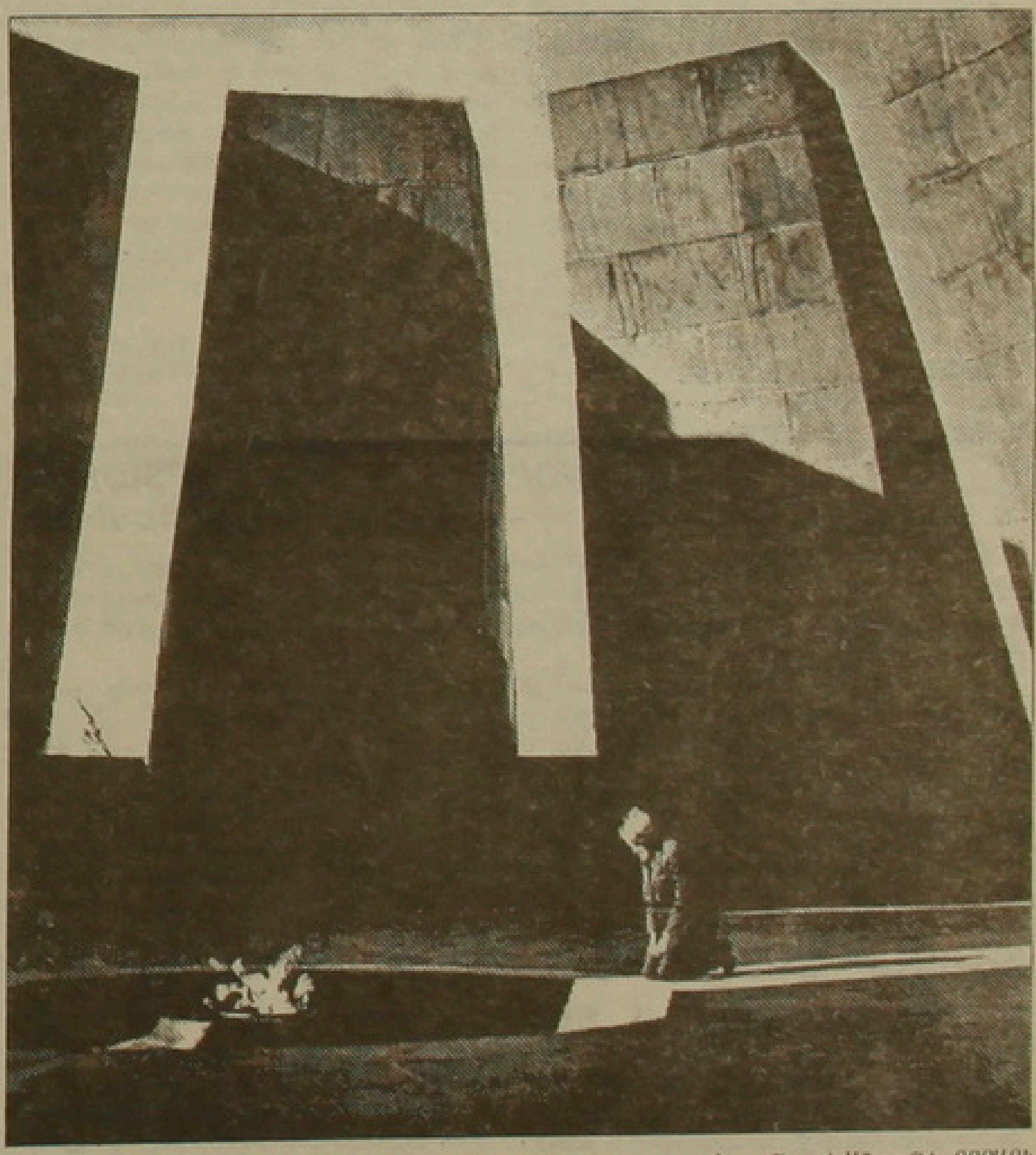

Արմին Վեգները եղեռնի հուշարձանում. 1968

Լուսանկարը՝ Անդրանիկ ԲՈԶԱՐԻ

ԲՈԳԴԱՆ ԳԵՄԲԱՐՍԿԻ

Այս անունը 60-ական թվականների սկզբին ալեկոծեց հայոց հոգիները եւ դարձավ խիզախության ու ճշմարտության խորհրդանիշ: Լեհ ժողովրդի զավակը՝ գրողը, պատմաբանը, հրապարակախոսը, հանդես էր եկել հայ դատի պաշտպանությամբ, բողոքի ձայն բարձրացրել 1915 թվականի ցեղասպանության եւ Հայաստանի քարտեզի վերաձեւման դեմ: Վերջերս Երեւանի համալսարանի հրատարակչությունը լույս ընծայեց նրա ելույթների ժողովածուն՝ «Նամակներ աշխարհին» խորագրով:

Գեմբարսկին փորձեց արթնացնել աշխարհի խիղճը՝ իր իսկ գործած չարագործության հանդեպ, մաքրել նրան բարոյական ախտից, ազնվության ու գեղեցկության կոչել: Նրա նամակներն ու հոդվածները լայն արձագանք գտան ամբողջ աշխարհում, թարգմանվեցին բազմաթիվ լեզուներով ու թեեւ հայության չվերադարձրին բռնությամբ խլված հայրենիքից եւ ոչ մի թզաչափ հող, սակայն սեւեռեցին միջազգային հասարակայնության ուշադրությունը հայ ժողովրդի պահանջատիրության նկատմամբ: Սա Գեմբարսկու «Նամակների» առաջին կարեւոր նշանակությունն է: Երկրորդն առնչված է հայության ազգային-հայրենասիրական զարթոնքին 60-ական թվականների կեսին, որին ազդակ եղան նաեւ Գեմբարսկու ելույթները, զարթոնք, որ պիտի հասներ 1988-ի մեծ ալեկոծությանը՝ հայ հոգիներում հոլովելով «Ղարաբաղ» բառի «ազատություն» եւ «միասնություն» իմաստները:

«Նամակ իմ հին թուրք ծանոթին», «Բաց նամակ Միավորված ազգերի կազմակերպության գլխավոր քարտուղար, նորին մեծություն Ու Տանին», «Բաց նամակ Հնդկաստանի պրեզիդենտ Նորին գերազանցություն պարոն Սարվապալի Ռադհակրիշնանին», «Նամակ իմ հայ ընթերցողներին», «Երեք նամակ աշխարհի ընթերցողներին», «Նամակ Պ. Սեւակին»,- ահա Գեմբարսկու հասցեատերերը: Ժողովածուն կազմել, ծանոթագրել է բանաստեղծ Համլետ Կարճիկյանը, որն անձնապես ծանոթ է եղել Գեմբարսկուն: Նրանն է նաեւ գրքի վերջաբանը: □

Էջի պատասխանատու՝ Նազարեթ ԱԴԱՄՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

ՆԻԿՈԼԱՅ ՏՐԱՎԿԻՆ.

«Պետք է փոխել մեր ժամանակի հերոսին»

*Ապրիլի 26-27-ը Մոսկվայում կկայանա Ռուսաստանի դեմոկրատական կուսակցության երկրորդ համագումարը: Կուսակցության նախագահ, ՌԽՖՍՀ ժողովրդական պատգամավոր **Նիկոլայ Տրավկինին** հանդիպեցինք համագումարի նախօրեին եւ խնդրեցինք պատասխանել **«Ազգի»** հարցերին:*

- ԽՍՀՄ-ը գտնվում է խոր ճգնաժամի մեջ: Հասարակության լարվածությունը հասել է իր գագաթնակետին: Պահանջում են երկրի պրեզիդենտի եւ կառավարության հրաժարականը: Ձեր կարծիքով, ո՞րն է այս դրությունից դուրս գալու ուղին:

- Նախ ասեմ, որ Գորբաչովի հեռանալը ավելի կվատթարացնի իրադրությունը: Կգա մեկ՝ ուրիշը, ավելի հետադեմ առաջնորդ եւ դեռ պարզ չէ, թե ինչ կլինի: Ռուսաստանի դեմոկրատական կուսակցությունը կարծում է, որ մենք ոչ մի բարոյական իրավունք չունենք երկիրը նպատակաուղղելու մի նոր հեղափոխության, հասարակարգի փոփոխությանը հասնելու խռովության, արյան, տնտեսությունը կանգնեցնելու միջոցով: Ուղղակի պետք է հրաժարվենք տնտեսության գաղափարականացումից, պետք է ոչ թե կոչ անենք «կլոր սեղանի» կամ քաղաքացիական համաձայնության, այլ պետք է նստենք այդ «կլոր սեղանի» շուրջը:

- Ինչպե՞ս կբնութագրեիք Դեմոկրատական կուսակցության ներկա վիճակը: Ի՞նչ է սպասվում կուսակցության հերթական համագումարում:

- Մենք անցել ենք կազմակերպչական աշխատանքի փուլը եւ այժմ դեմոկրատներիս առաջնահերթ խնդիրն է Ռուսաստանում հաստատել մեր կուսակցության կառուցվածքները, կապեր ստեղծել դրանց միջեւ: Կազմել ենք կուսակցության ղեկավարման վարչություն: Մեր անդամների թիվը հասնում է 30 հազարի: Եթե առաջին փուլում ստեղծվել էր կուսակցության արմատական համակարգը, ապա երկրորդ փուլում պետք է տարվի այդ համակարգի տարածումը եւ խորացումը՝ աշխատավորական կոլեկտիվներում սկզբնական կազմակերպությունների ստեղծումը: Առաջնահերթ է նաեւ կուսակցության պրոֆեսիոնալացումը: Մենք սկսել ենք կրթել կուսակցության անդամներին, քանզի սիրողական մակարդակով ոչնչի չենք հասնի: Պրոֆեսիոնալացումը նաեւ ներկուսակցական կյանքի աշխուժացումն է, փաստաթղթերի ու անդամավճարների հաշվառումը: Մենք պառլամենտական կուսակցություն ենք եւ որպես ինքնահաստատված կուսակցություն մասնակցելու ենք ընտրություններին եւ պայքարելու հաղթանակի համար:

- Ինչպիսի՞ նախադրյալներ են պետք ձեր գաղափարների իրագործման համար:

- Նախ, քաղաքական ապահովումը: Իմ կարծիքով հարկավոր է ճանաչել Ռուսաստանյան ֆեդերացիան որպես մի այնպիսի ամբողջություն, որը չի կարող բաժանվել արյամբ: Ես համոզված եմ, որ ոչ մի հասարակ մարդ՝ լինի թաթար, բաշկիր կամ ռուս, չի շահի, եթե Թաթարստանը կամ Բաշկիրիան անջատվեն Ռուսաստանից: Գաղափարական ապահովումը պետք է սկսել ժամանակի հերոսի փոփոխությունից: Այժմ պետք է գործարար մարդ, որը կարողանա կազմակերպել ոչ միայն գործը, այլեւ պատասխան տալ դրա արդյունքների համար: Եթե չփոխենք մեր ժամանակի հերոսին, ոչինչ չի փոխվի: Օրինականության ապահովումից է կախված բարեփոխությունների արդյունքը: Մինչեւ չորոշենք իշխանության հարցը, ոչնչի չենք հասնի: Մենք այսօրվա անաշխատունակ համակարգը ժառանգություն ենք ստացել: Եւ ոչ մի օրենք այդ համակարգին, տեղական խորհուրդներին չի կարողանա պարտադրել աշխատելու:

Զրույցը վարեց
ՀԱԿՈԲ ԱՍԱՏՐՅԱՆԸ

ՎԱԼԵՆՏԻՆ ՊԱՎԼՈՎ.

«ՀՆԱՐԱՎՈՐ Է ՀԱՍՏԱՏԵԼ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԴՐՈՒԹՅԱՆ ՌԵԺԻՄԸ»

«Եթե Գերագույն խորհուրդը ընդունի հակաճգնաժամային ծրագիրը, ապա մենք գիտենք, թե ինչպես այն իրագործել, եթե նույնիսկ երկրում իրավիճակը չկայունանա»,- հայտարարեց վարչապետ Վալենտին Պավլովը, պատասխանելով «ԻՖ»-ի թղթակցի հարցերին:

Նա չբացառեց արտակարգ դրության ռեժիմ հաստատելու հնարավորությունը, նշելով, որ խոսքը չի գնում բանակն օգտագործելու մասին: *«Արտակարգ դրությունը չի կարող մտցվել ինչ-որ մեկին աշխատել ստիպելու համար, դա հնարավոր չէ: Այն պետք է ապահովի այն կոլեկտիվների կանոնավոր աշխատանքը, որոնք ցանկանում են աշխատել»:*

Վարչապետը առաջարկեց աշխատանքի հատուկ ռեժիմ հաստատել էներգետիկայի եւ տրանսպորտի ոլորտներում, վկայակոչելով, մասնավորապես, հիդրոէլեկտրակայանների կառավարական կենտրոնների գրավման փորձերն ու երկաթուղային ճանապարհների շրջափակումները:

ՀԱՅՏՆԻ ՏՆՏԵՍԱԳԵՏՆԵՐԸ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒՄ ԵՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

*Ապրիլի 21-ին Մոսկվայում ավարտված «Վերակառուցումը ԽՍՀՄ-ում երեկ, այսօր, վաղը» կոնֆերանսի մասնակիցների թվում էին պրեզիդենտական խորհրդի նախկին անդամ, ակադեմիկոս **Ստանիսլավ Շատալինը**, ԽՍՀՄ պրեզիդենտի նախկին օգնական, գիտությունների ակադեմիայի թղթակից անդամ **Նիկոլայ Պետրակովը**, տնտեսագետներ **Վասիլի Սելյունինը** եւ ուրիշներ: Ներկայացնում ենք նրանց ելույթներից մի քանի ուշագրավ հատվածներ:*

Ն. Պետրակով. Պավլովի հակաճգնաժամային ծրագիրը ուղղակի քաղաքական հռչակագիր է, որը հաշվի չի առնում հասարակայնության իրական վիճակը: Այդ ծրագիրը շուկայական հարաբերություններին անցնելու համար առաջարկում է գների ազատություն եւ շահույթների հսկման դադարեցում: Եթե ուշադրություն դարձնենք, որ գները դրանց բարձրացումից առաջ էլ առանց հսկման աճում էին, ապա շահույթների հսկման դադարեցումը կհանգեցնի միայն գնինֆլյացիայի: Դա, իհարկե, առաջ կբերի նոր գործադուլներ եւ ամեն ինչ կգնա հայտնի շրջագծով:

Ս. Շատալին. Երկրի գերագույն պետական ղեկավարությունը հստակ պատկերացում չունի հասարակության զարգացման ուղղության վերաբերյալ: Ինչ վերաբերում է հակաճգնաժամային ծրագրին, ապա նրանում շուկայական հարաբերություններին անցնելու իսկական շարժման բացակայությունը փոխարինվում է շուկայի մասին խոսքերով:

Վ. Սելյունին. Հավաքված շահույթները չեն բավականացնի անգամ ռազմարդյունաբերական համակարգը պահելու համար: Ուստի, գլխավոր եւ անհապաղ խնդիրներից մեկը պետք է լինի պաշտպանական ծախսերի կրճատումը:

Ռ. Խասբուլատով. Չնայած Գորբաչովի դեմ ուղղված իմ քննադատական ելույթներին, ինձ սարսափեցնում է, թե ինչպիսի հետեւանքներ կունենա նրա հրաժարականը: Ես ամենեւին էլ կողմնակից չեմ Գորբաչովին պրեզիդենտությունից հեռացնելուն եւ իշխանությունը ֆեդերացիայի խորհրդին հանձնելուն: Սակայն, պրեզիդենտը պետք է հաշվի առնի ազգային համաձայնության գաղափարը եւ ավելի սերտ կապեր հաստատի հանրապետությունների եւ կուսակցությունների հետ:

Լուրերը՝ interfax, մեր սեփ. թղթ.

ՆՅՈՒՐՆԲԵՐԳԻ ՍՏՎԵՐԸ

Եվրոպական ընկերակցության երկրների արտաքին գործոց նախարարները ապրիլի 15-ին Լյուքսեմբուրգում պահանջել են, որ Բաղդադի բռնապետ Սադդամ Հուսեյնը միջազգային ատյանում դատվի պատերազմի հանցագործությունների եւ ցեղասպանության փորձի համար:

Սադդամ Հուսեյնին մի նոր Նյուրնբերգի դատարանով դատելու գաղափարը ժամանակին հղացել էր ԱՄՆ-ի պրեզիդենտ Բուշը, բայց Գերմանիայի արտաքին գործոց նախարար Գենշերն է դա առաջարկել Եվրոպայի իր տասնմեկ պաշտոնակիցներին: Նրա կարծիքով նացիստ նախկին ղեկավարների դատապարտման երեք չափանիշները կիրառելի են նաեւ այս դեպքում. ագրեսիվ պատերազմ, պատերազմի հանցագործություններ եւ մարդկության դեմ գործված ոճիրներ:

Այդ կետերից առաջինը, սակայն, վիճելի է, քանի որ Քուվեյթի դեմ մղված ագրեսիվ պատերազմը արդեն «պատժվել է» միջազգային հանրությունը ներկայացնող Անվտանգության խորհրդի կողմից:

Իրաքի հյուսիսում քրդերի եւ հարավում շիաների հալածանքը իրոք մարդկության դեմ գործվող ոճիր է, թեեւ ցեղասպանության մտադրությունն ավելի դժվար է հաստատել: Սադդամ Հուսեյնն ավելի շուտ ձգտում է հալածանքներով ազգային փոքրամասնությունների մի մասին հեռացնել Իրաքից, քան ֆիզիկապես ու մեթոդաբար վերացնել մի ամբողջ ժողովուրդ:

Le Monde-ը գրում է

Այս հերթերանգները պետք է հաշվի առնեն Եվրոպական ընկերակցության 12 երկրները, եթե նրանք իրոք ուզում են հաստատել միջազգային իրավունքի մի նոր եւ ավելի արդար կիրառություն:

Ի դեպ, ինչպե՞ս կարելի է մոռանալ, որ նրանց մեծամասնությունն այսօր ընդունում է նաեւ Պոլ Պոտի կարմիր քմերներից բաղկացած Կամբոջայի կառավարության գաղափարը, որոնց մարդկության դեմ գործած ոճիրներով բնավ չեն զիջում իրաքցի բռնապետին: Ոչ ոք չի ուզում անհանգստացնել նաեւ Եթովպիայի պրեզիդենտ Մենգիստու Հայլե Մարիամին, որը շատ է հալածել ու տեղահանել իր երկրի ազգային փոքրամասնություններին:

Իսկ առայժմ նշաններ չկան, թե Սադդամ Հուսեյնը կարող է կանգնել միջազգային դատարանի առջեւ, թեեւ դա հնարավոր է ցեղասպանությանը վերաբերող Ժնեւի պայմանագրով: Գուցե պատճառն այն է, որ ի տարբերություն Հիտլերի գինակիցների, նա դեռ մնում է իշխանության գլուխ: Ի դեպ, Եվրոպական ընկերակցության երկրները բնավ պատրանքներ չունեն եւ խոստովանում են, որ իրենց քայլի նպատակն է ավելի շուտ միջազգային ասպարեզում մեկուսացնել հանցագործին, քան «ուղեկցել» դատարան: Ասես Բաղդադի սուննի ղեկավարներին հիշեցնում են, որ դրանով հենց իրենք պետք է զբաղվեն:

17 ապրիլ. 1991

«ՄԵՆՔ ՊԵՏՔ Է ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԵՆՔ»

Բ. ԵԼՑԻՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑԸ «ՄՈՆԴԻ» ԹՂԹԱԿՑԻ ՀԵՏ

Հեռուստատեսությամբ տպավորիչ կերպով Գորբաչովի հրաժարականը պահանջելուց հազիվ երկու ամիս անց Ելցինը հայտարարեց, թե ինքը պատրաստ է նրա հետ մասնակցելու «կլոր սեղանի»: Ամենայն հավանականությամբ եկել է երկու ախոյանների հաշտության ժամը, եւ ասում են, թե նրանցից յուրաքանչյուրն առանց մյուսի չի կարող գոյություն ունենալ: Իսկ ի՞նչ է փոխվել այդ ընթացքում: **«Ոչինչ չի փոխվել,-** պնդում է Ելցինը:- **Այսօր Գորբաչովը հրաժարական չի տվել, նա երկրի պրեզիդենտն է: Պետք է փորձել՝ աշխատել պատասխանատու ղեկավարների, ներառյալ պրեզիդենտ Գորբաչովի հետ: Պետական բարձրաստիճան ղեկավարները չպետք է իրենց պահեն քմահաճ օրիորդների պես. սա ինձ դուր է գալիս, սա ինձ դուր չի գալիս... Բայց եթե մենք զգանք, որ դեմոկրատիային սպառնում է աջ ուժերի հարձակումը, համոզված եմ, որ նրա հետ միավորվելու միջոցներ կգտնենք»:** Ելցինը պատրա՞ստ է արդյոք Գորբաչովի հետ մասնակցելու որեւէ կոալիցիոն կառավարության: Հարցին հաջորդում է Ռուսաստանի նախագահի տեւական լռությունը: Ի վերջո նա հակիրճ պատասխանում է. **«Դա պետք է քննարկվի կլոր սեղանի շրջանակներում»:**

Ըստ երեւույթին, նա կլոր սեղանը չի պատկերացնում Գորբաչովի խորհրդականներից մեկի՝ Գեորգի Շահնազարովի ձեւով, որը վերջերս նշեց խորհրդային պրեզիդենտի «հակաճգնաժամային պլանի շուրջը բոլոր քաղաքական ուժերի» միավորման հնարավորությունը: Ելցինի մոտեցման համաձայն **«խոսքը այն ուժերի միավորման մասին է, որոնք կարող են երկրում ապահովել որոշ կայունություն, գործադուլների դադարեցում եւ տնտեսական բարեփոխման առաջին քայլերը: Դրանք են հանրապետությունների ղեկավարները, երկրի պրեզիդենտը, տարբեր քաղաքական կուսակցությունների ու սոցիալական շարժումների ղեկավարները, աշխատավորական շարժումները, հանքափորների գործադուլային կոմիտեների ներկայացուցիչները»:**

17 ապրիլ, 1991

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ ՕՍԵՐԻ ԵՒ ԻՆԳՈՒՇՆԵՐԻ ՄԻՋԵՒ

Ըստ Հյուսիսային Օսեթիայից ստացած տեղեկության, իրավիճակը այնտեղ մնում է լարված: Ազգամիջյան ընդհարումները բռնկվեցին ապրիլի 19-ին: Իբրեւ առիթ ծառայեց այն, որ ինգուշական մի ընտանիք փորձ արեց ինքնակամ բնակվել օսերին պատկանող տանը: Առաջացած բախումների ընթացքում գործադրվեց հրազեն, մի քանի մարդ վիրավորվեց:

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՒՅՑ ՎՐԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ապրիլի 25-ին Վրաստանում կանցկացվի համազգային բողոքի ցույց: Վրաստանի գործադուլային կոմիտեի կոչով ցերեկը ժամը 12-ին բոլոր ձեռնարկությունները մի քանի րոպեով կդադարեցնեն աշխատանքը: Ձեռնարկը կանցկացվի հետեւյալ կարգախոսով. «Ազատություն Օսեթիայի հարավին»: Բողոքի ցույցը կուղղվի նաեւ կենտրոնական ինֆորմացիայի կանգվածային միջոցների ապատեղեկատվության դեմ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՊՐԵԶԻԴԵՆՏԸ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ադրբեջանի պրեզիդենտ Այազ Մութալիբովը «Նեզավիսիմայա գազետա» թերթի թղթակցին հայտարարել է. «Մեր վերաբերմունքը միութենական պայմանագրին պայմանավորված է այն պրոցեսների ազդեցությամբ, որոնք տեղի են ունենում մեր հարեւանների մոտ: Մենք ապրում ենք մեկ շրջանում եւ չենք կարող անտարբեր լինել այն բանին, թե ինչպիսի մակարդակի վրա կլինեն միութենական հարաբերությունները Վրաստանի, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ: Թեեւ մենք անցկացրինք հանրաքվե եւ սկզբունքորեն հասկանում ենք, որ Միություն է հարկավոր, սակայն տարբեր մակարդակի, տարբեր աստիճանի լիազորությունները մեկ շրջանում կարող են իրադրությունը շրջել այս կամ այն կողմ եւ մենք չենք կարող այդ ամենից մի կողմ քաշվել: Մենք պետք է հետեւենք դրան:

ՀԱՅՈՑ ԵՂԵՌՆԻ 76-ՐԴ ՏԱՐԻՆ՝ ՌԻԳԱՅՈՒՄ

Այդ մասին տեղեկացրեց Մոսկվայի Լատվիական հանրապետության մշտական ներկայացուցչության մամլո կենտրոնի պատասխանատու Արիս Յանսոնսը: Դեռ անցյալ տարի Ռիգայի կենտրոնում, Բաստեա վերոսայգում կանգնեցվեց եղեռնի 75-ամյակին նվիրված Սամվել Մուրադյանի տուֆե խաչքարը: Այն մի յուրահատուկ նվեր էր լատիշ ժողովրդին 1988-ի երկրաշարժի ժամանակ ցույց տված օգնության համար: Այսօր, ապրիլի 24-ին, ժամը 18.30, այդ խաչքարի մոտ կկայանա հանդիսավոր սգո միտինգ, ծաղկեպսակներ կդրվեն Լատվիական պառլամենտի, Հայկական մշակութային ընկերության կողմից:

Ժամը 17-ին Ռայնիսի վերոսայգում գտնվող հայկական կիրակնօրյա դպրոցի դահլիճում կկայանա գրական-երաժշտական երեկո, որին կմասնակցեն նաեւ Հայաստանից ժամանած հյուրերը:

AZG semi-weekly, 47 Alaverdian St., Yerevan, Armenia, USSR 375010
phone: 58-18-41, fax: (8-852)56-2941
Խմբագիր՝ Յ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Editor H. AVEDIKIAN
Դասիչ՝ 69149:
Macintosh կոմպյուտերային ձեւաւորումը՝ Ռ.Ա.Կ. մամլոյ եւ լրատուական գրասենեակի:

digitised by A.R.A.R.@